

บทที่ ๓

วรรณกรรมของสุนทรภู่

สุนทรภู่ผู้วรรณกรรมไว้ภาษาไทยเดียว บางเรื่องได้บันดาลขึ้นเป็นพับกัน บางเรื่องซึ่งครั้งหนึ่งเคยเขียนว่าเป็นผลงานของห่าน แต่ภายหลังได้มีหลักฐานยืนยันว่าไม่ใช่กัน และบางเรื่องที่ยังเป็นปัญหาว่าจะใช้วรรณกรรมของห่านหรือไม่ก็มีเห็นอกต่าง เนื่องจากที่เขียนนั้นกันในช่วงเวลาเดียวกันว่าเป็นวรรณกรรมของห่าน ๒๐ เรื่อง คือ

ประเกณิราศ มี ๙ เรื่อง

๑. นิราศเมืองแพะง (พ.ศ. ๒๔๖๐)
๒. นิราศพระบาท (พ.ศ. ๒๔๖๐)
๓. นิราศภูเขาทอง (พ.ศ. ๒๔๖๐)
๔. นิราศเมืองเพชร (พ.ศ. ๒๔๖๑—๒๔๖๒)
๕. นิราศวัดเจ้าฟ้า (พ.ศ. ๒๔๖๒)
๖. นิราศอิเหนา (พ.ศ. ๒๔๖๒—๒๔๖๓)
๗. นิราศสุพรรณ (พ.ศ. ๒๔๖๒—๒๔๖๓)
๘. รำพันพิลาป (พ.ศ. ๒๔๖๓)
๙. นิราศพระประเสริฐ (พ.ศ. ๒๔๖๓—๒๔๖๔)

ประเกณิกาน มี ๔ เรื่อง

๑. โภคบุตร
๒. พรະอักษรยมตี
๓. พราไชยศรีวิชา
๔. อักษรนววงศ์
๕. ธรรมไกรภพ

* เรื่องที่มีนัยบุญกว่าจะใช้วรรณกรรมของสุนทรภู่ก็อาจไม่ก็ เช่นสุภาษิตสอนหุ่ง นิราศเดชาภัน แพรรัตน์กิจราบ เป็นต้น

ประเกทสุกานิค มี ๒ เรื่อง

- ๑. ชัวติรักษา
- ๒. เพชรพากลวายโภคภ

ประเกทบททดสอบ มี ๔ เรื่อง

- ๑. อัญมุราช

ประเกทบทเสภา มี ๒ เรื่อง

- ๑. รุนช้างขุนแผน หมอนก่านนิคพดายจาน
- ๒. พะราษพงศ์กวารา

ประเกทบทแหกอ่อน มี ๔ เรื่อง

- ๑. จันระนำ
- ๒. กาก
- ๓. พะอักยันตี
- ๔. โภบุตร

ประเกทนิรภัย

นิรภัเมืองแกดง

แต่งเป็นกಥตอนยาว ๔๙๖ คำกಥตอน บทกथาเหตุ และเล่าเรื่องการเดินทางไปเมืองแกดงอย่าง
ละเอียดโดยเริ่มต้นว่า

จะมีคุณได้อบู่ประคองเขย
ดึงทุกธีครในໄโอเก็ตไอกเหลว
จะพอดีพรากรจากกันไม่หันตัว
ให้อัจฉริยกนุชสุกสวัสดิ์
ให้เห็นออกฤทธาภเมืองชาติ

ให้สัจจะชวานนิจจาอิย
ต้องดูเบือกวงใจไว้ไกอต้า
ไม่เห็นมือนเรากุนธินดิจหา
ใช้แต่ค่าต่างด้อยสุนทรรษณ
จังนิรภัเมืองรักเป็นอักษร
ไปคงตอนแพนป่าพาหนานวัน

สุนทรภู่เล่าว่าอ่องออกเดินทางพร้อมด้วยศิษย์หันนุน ๒ คน ซึ่งเนี้ยบกับพุ่น ต้องเรือไปตามลำ
แม่น้ำเจ้าพระยา ไปร้าวคองสำโรง คลองหัวตะเข้ ออกปากแม่น้ำบางปะกง แล้วขึ้นบกที่บางปะสังวัง
ออกเดินทางเท้าผ่านหนองมน นาเกตติ๊ด พัทยา ค้างแรมในระหว่างทางซึ่งเป็นป่าและท้องทุ่งอับขามอยคืน
จึงถึงบ้านกร่า

ฉันอยู่บ้านกับพ่อค้าเพชร	ประดับบนเตาไฟที่พวงมาลัย
ฉันกระซิบสอดท่านบิดา	ก็เป็นน้ำตาล์ไม่ฟังเพื่อพรั่งพราย
คิ้วราบรากานเท้าให้เป่าจิต	ร้าวความคิดอย่างมีโครงสร้าง
ชารอยกรรณทำสักคริ้วให้พ้อคพราบ	จึงแยกย้ายนิสุราษฎร์ติดกัน
นาพบพ่อท้อใจด้วยไก่แม่	ให้ตึ่มแต่เครัวหัวร้อนจะห้อยขา
ชนน้อยคืออุฐชา	บิดามาอ้างว่างอยู่กล่องไฟฯ
ภูเขาขวางทางกันอยู่เวศ	ข้ามประเทศทุกๆ ท่ารถไปให้
เดินกันควรปานปืนจะบรรลัย	จึงมาได้เห็นหน้าบิดาตัว

สุนทรภู่อยู่บ้านบิดาได้เดือนเชย์ก่อนบ่วงลง ต้องรักษาอยู่ห้องด้วยวันจึงหาอยู่เป็นปกติ ในระหว่างที่เข็บบ่วงครั้งนี้ มีพอกันสอง ๒ คนมาช่วยพยาบาลแต้วเกิดเรื่องห้องห่วงกันขึ้น สุนทรภู่จึงต้องบิดาถับกรุงเทพฯ

ทุกเช้านี้เนินเห็นแต่หลานที่บ้านกู้ร้า	ม่วงกันค้ากออยจิกนิษฐา
เห็นเจ็บปวดคนดูกันชั่วฟันยา	คำนประสาชื่อคระเป็นวงศ์วน
ครัวหายเจ็บเก็บดองไม่มามาให้บัง	กัดบระคางเคืองข้องกันสองห้าน
จะว่าก่อตัวน้ำโน้มประโคนดาน	ไม่สมานสมในสวนมีอนก่อนมา
ก็จนจิตติดเห็นว่าเบ็นเคราะห์	จึงเข้าเพาะห้องห่วงพวงบุปผา
ต้องค่าว่าครัวอยู่รวนยู่ดูคลอก	ก็ເเบญดาบิศรุตงค์ห้องห่วงศวน
นิรภัยเมืองแกลงชบงด้วຍข้อความที่สุนทรภู่ตัวเป็นเชิงฝากรแม่จันกรวยาคนแรกกว่า	
นิรภารเรื่องเมืองแกลงแต่มาฝ่าก	เป็นขันหมากมีมีตรพิสมัย
อย่างมองมองข้องหักหอยด้วย	ให้รื้นใจเหมือนแต่ห้องบังเดดเยย

นิราศพราบนาท

สุนทรภู่แต่ง นิราศพราบนาท เป็นกบทั่นเมืองทั่วไปอีกด้วยกับนิราศเรื่องแรกคือ ๙๖๒ คั่งตอน เดียวว่าความเชื่อพระองค์เจ้าป្រមวงศ์ไปพะพุทธนาท

ตั้งกิ่วศักดิ์นักชั่วราษฎร์กำหัวรัว	แสงอาทิตย์ใจหายไม่awayหัวรัว
เข้าคุณแค้นแสนโกรธพิโภรพี	เชือกสายหัวจันทร์พะงาจาน
จนพระหน่อสุริวงศ์ทรงพระบูนา	แหลมเดือนนี่ขันย่างเข้าเดือนสาม
ด้วยเรียนรู้ธรรมดูกิ่วเป็นข้าบนาท	จากอารามแรมรั้วทางกันค่า
ความดีดีโดยแต่นมสักกันค่า	จันราศรัวงนุชสุกสองสาร

วันจะเข้าหากันสองสิบสองค่ำ
ร่าสีก้องคงชั้นทรายครัวไส้หา
ที่ประทุมเศษเศษไปให้ที่น้ำเจ้า
แสงสดใสให้ราชคราหงษา

พอยวนย่ารุ่งเรืองออกจากฟ้า
พึงคำและแต่คำมพาราย
กเมดูบ่าเบปี้ยวไปเป็นไจหา
ไม่เทือคหงหงห่วงหงบินห่วงครวัน

สุนทรภู่ถือไปในเรือนหาดเล็กที่คำเส็จในรากน้ำหางเด็กผู้หนึ่ง ต้องพยายามไปทาง
ขบวนเรือขึ้นไปตามล้านนาเจ้าพระยาข้าหลวงของตนเดิน ตลอดกระปะรุ่ม ตลอดหัวรอ ขันนกที่ทำเรือ
แล้วออกเดินทางโดยบวนช้างจนกราท่องพะพุทธนา ใบชัยทันนี้ถือการพะพุทธนาบทสุนทรภู่ได้
กล่าวคำขอธุรานว่า

นางสาวพนพุทธนาบทสว
ลันเกิดมาชาตินี้มีแต่กรรม
ให้เดื่อแคนแคนยกล้านกาบอน
แม้นก้อนชาติก็ไม่เป็นกาบคน
สกปรกนี้นี้แพพยาหาดูง
สัญชาติชาวยรชนที่คนใด
ถ้ารักใครขอให้ได้คันนั้นตัวลง
อย่างไรในสารพางต์
หนึ่งบิตรนราคากณาญาณ
ความร้ายช้ำค่าไถ่ค่าได้บัน
หังหวายครวนลัวนเครื่องที่ล้านนา
โครงป่องร้ายขอให้กามมันเป็นรอง

ขอคุณแก้วสามป่วยการช่วยอุปถัมภ์
แสงระย้าบุญยันตัวยับจน
ไม่สมประกอบทรัพย์สินก็ชัดสน
ชื่อว่างแคนด้วงจากกำจัดที่ไกล
ทั่งส่องส่องย่าได้ริบพิษนัย
ให้หลักไกคร้อยใจน้อยย่าร่วมทาง
บุญจะช่วยปฏิบูรณ์ย่าขัตติยวัง
หังรูปวงให้ร้าวกันของคืนหง
ให้สุขมาศมาสุกเป็นนิจสิน
ให้สุขสันสุขหายจะขาดอย่าง
ให้ปราศจากห้องคนเข้าซั่มเหง
ให้ครั้นแครงเก็บรังศีบปรากงครวัน

สุนทรภู่พักอยู่ที่พะพุทธนา « วันแพร์ชิงคำเส็จก้อนกรุงเทพฯ »

ขอมนวินทร์เทวรากประกายชั่ง
วันรุ่งนรมษามค่าเป็นสำคัญ
มิจท่าเรืออสุริโไม่รวมหุ่ด
แต่ตัวพีชบามในสารค
ให้วันครรช์ถือว่องประทับวัต
นิราหนึบีด้าเป็นเคราะห์ร้าย
ที่บ่ลุบป่ามิให้เอามาเสกไส
ก้องคนพึ่งคนอ่านสารแสลง

จะก้อนยังอราวด์เกย์มลันต์
อยกวันที่ดามาหพะชินวาร
กิเร็วสุดคงหันนามาหามรา
น้ำใจรบมาถึงเสียก่อนกาภ
โภมนธอาคูว่าค่อมสูญหาย
เร้าสกุณายคำมีมาชั่วชง
โครงไม่ไปก็ชงจ้าคำแยกลง
ลันช้อบบ่งส่วนกุศลทุกคณ์เลย

นิราศภูเขากอง

ในบรรดาภพนั้นราบทองสุนทรภู่ทั้งหมด นิราศเรื่องนี้บันทึกไว้ที่สุดคือมีความยาวเพียง ๑๙๖ คำ กองอนเท่านั้น สุนทรภู่เริ่มนarration คำป่าวรากดึงสาเหตุที่ต้องออกจากวัดราชบูรณะว่า

เดือนธันวาคมเดือนธันวาคม

รับกรุณากิจไถ่โนทนา

ชุดอัลตราไวโอเลตออกัสต์

ออกจากวัดทันตามดูอาวาส

เมืองครุฑ์สาวกพระราชาได้อาศัย

สามตุ้นอยู่ที่ไม่มีกับ

มาจำไก่คลาร์มเมียบามบีน

ให้อาวาสราชบูรณะพระวิหาร

แต่น้านนับหัวระฆังเห็น

เหลือร้าวอกนกน่าน้ำคากะรีเด็น

เพรากชุกเบี้ยญคุณพากมารานทาง

จะยกขึ้นบินดีเป็นท่อง

กิใช้ดัมมานสักเห็นซักขาวง

จึงเข้าอ่าอาวาสนราศรั่ว

มาอย่างวังวิญญาในส่าหร

เมื่อเดินทางออกจากวัดราชบูรณะแล้วผ่านรัตน์มาอึงต่ำหนักแพและพระบรมหาราชวัง สุนทรภู่ได้วาพันถึงพระบรมหัตถ์พระพุทธเจดีย์หลังกาลีฯ ว่า

ดึงหน้าวัดทั้งหนึ่งใจขาด

คิดดึงนาหบพิตรอติคำ

ให้ผ่านเกล้าฯ จ้าป่ารักภูมายอดสุนทร

แต่ปางก่อนเคยเส้าทุกเช้านี้

พระนิพพานป่านปะหนึ่งศิริยะชาต

ด้วยไว้ญาติยากแคนดีงแสงเบี้ย

หงโคงช้ากรรมดีดีบีบีบีน

ไม่เดึงเห็นที่ซึ่งจะพิงพา

จะสร้างพระพุทธสัตห์สั่งบุญควาย

ประพฤติค่อมสัมภัจจุลว่า

เป็นสิ่งของดีดีดีดีดีดีดี

ขอเป็นร้าวคั่งนาหบุกชาติไป

ดึงหน้าแพและเห็นเรือหันนั้

คิดถึงกรังก่อนนาน้าคำใน

เคย์หมอบรับกับพระชนม์ใน

แล้วลงในที่นั่งบือดังก์หง

เคย์ทรงแต่งแบบงาพญานารอ

เคย์วันราชโองการอ่านด่อง

จนกูรูนั่นแม่น้ำดีดีดีดีดี

มิได้ร้องเคียงขัดหักยา

เคย์หมอบไก้ดีได้กันนสุคันธ์ลดบ

ดะดะดะดะดะดะดะดะดะดะดะ

ดันแผนดินดันราชสุคันชา

ราชนาเวรากันนั่นเหมือนกันนสุคันธ์

เรื่องของสุนทรภู่ขึ้นไปความต้านทานเข้าพระยา มีงรุจะทำยอดพังอยู่ที่หัวตัวพระเมรุ รุ่งขึ้นจึงได้รับไปนมัสการพระเจดีย์ภูเขาทอง

ครั้นรุ่งเช้าขึ้นบันวันอุ่นสด
ไปเจดีย์ท่องเมือง
อยู่กลางทุ่งรุ่งโรจน์สันโถมเด่น
ทพนถานฐานบ้านมีศักดิ์บันได
มีเจดีย์วัดการเป็นสถานวัด
ท่องคอกกอยต่อเพื่อนสืบบันกัน
บันไกเมืองด้านสำราญรุ่น
ประทักษิณจินคนาภายาม

เจริญรัตนานุชาติ
ดูดีเพื่อจะดีอย่างพี๊กานาดด้วย
เป็นที่เด่นนาวาคงค่าใช
คงค่าให้ดีอันมารอนเป็นขอบคัน
ในจังหวัดวงแขวงกำแพงกัน
เป็นสามชั้นเรืองราชนครชั่วบ้านงาม
ค่างชุมชั้นขอนกันขันชันสาม
ใต้เต็วส่วนรอบค่านักภิวัตท

หลังจากนั้นสุนทรภู่ที่รองเรือกัปตันกรุงเทพฯ มาjoinจากเรือที่วัดต่อรุ่งราษฎราราม ตอนท้ายสุนทรภู่ยกถึงความมุ่งหมายในการแต่งนิราศเรืองนี้ว่า

ตัวอย่างไปเคราพพะบุหราป
เป็นนิสัยให้กับหมื่นเดือนครัวหรา
ใช้ชีวิตที่รักษาระบวน
ซึ่งควรอยู่ครัวทำอาหารเพียงไร
เหมือนแม่ครัวคุณแกงพะแนงพัด
อันพริกไทยใบผักชีเหมือนสีกา
ของหวานความหมายจริงทุกสิ่งสิ่น
น้ำใจของคนนอนเปล่าๆ เหว้าๆ

ทั้งสูญไปบานหมาดูพะระกาดนา
ความภายน้ำไม่เขบนายพอกคลายใจ
แกรนนีราครัวรังมิตรพิสมัย
ความวิชัยก้าวท์กอสอนแห่ก่อนมา
สาวหัวเพียบยุ่นนังเครื่องมังคลา
ต้องไว้บนน้ำเสียสักหนึ่งวันสอง
อย่างนักนินทาหากอั้งเหงนงในน
จึงร่าไรเรื่องรักเส่น้ำดอย

ผู้ร้ากเมืองเพชร

แต่เป็นก่อนยาฯ ๔๙๘ ค่ากษาณ ความเห็นด้วยของนิราศกรื่นนักกว่าอาสาฯ จ้านายพระองค์หนึ่งไปเพชรบูรีเพื่อหาของต้องห้ามประทังค์

ท่องฟ้าครองนานาคากองกองพรว่างฟ้า
บนราบทันน้ำครัวรวมมาอาสาชาติสืบ
ลงน้ำราหาน้ำวัฒน์สกัด
ช่วงชูน้ำสืบสี่เหลี่ยมชนกทึ่ปักเกต
จังจอกหมาดราษฎรากองฟ้าคงค่า

ໄຊ້ວານຈາກນ້ອນແຫງພະບາຍຸ
ພະບາຍຸ
ໄປເມືອງເຫັນວຸງໃຫ້ເກີນສານ
ອົມຢູ່ານີ້ຄຸນກວດນາ
ນີ້ຕ່າງຫຼາຍຂອງປະເສົາ
ແຕ່ນ້າວາເຫັນວຸງໃຫ້ວັດອອນນັບ

สุนทรีย์ออกเรื่องจากท่านน้าวัดอรุณราชวรารามไปคืนคองบากอกในที่ คองบากจ้าเจึก คองราชวะ คองมนาไชย ออกปากคองน้ำร้อยสี่มั่น้ำท่าเรือแล้วไปเข้าคองสามสิบสองคด คองสูน้ำ-

หอน ออกต้านไม่เกร็งเคร่งไปปากอ่าว เนาะชายพึ่งปากอ่าวฝ่านปากคลองโคน ปากคลองช่อง
ชั้นอ่าวยื่นเข้าคลองทะบูนผ่านค่านอ่าว รุ่ปเป็นดีบเมืองเพชรบุรี อุนกรภูใช้เวลนี้ยืนอยู่ในปาก
บ้านที่รู้จักหลายบ้าน

ครัวไปเมืองเวียนหลวงบ้านวัดเก้า บังกวะเพดานหาด้าที่ทำหาย
ต้องใช้สิทับกินจึงยื้มพราย
แล้วไปบ้านคาดเรียงเดียงบ้านไร่
พอวันดีซัคก์นำข้าวบุญ
เช่าวันสองของราเป็นเจ้าสาว
เหมือนอุดต์ได้ว่ายาน้ำค่าตอบ
จะแทนคุณบุญมาประสาทายา
ได้ฝ่ากแม่แพห้ากับบ้าวพย์
ไปปีนน่องครึ่งนิ่มมีถูก
แล้วมาเรือเหลือร้าวสิกเพ้าหรือกระดอง
ต่อจากนั้นได้เดินทางไปปีนสักการพะหุทธุป แล้วไปเที่ยวขาบันไดอิฐและถ้ำขาหดวง
ที่ถ้ำขาหดวงนี้อุนกรภูได้ร้าพันดึงความหลังไว้ไว้

แล้วเดินลุยกะต่อเดือน
เป็นห้องน้ำขายหนังสือตายมีมีน
ชุมสุกจันกอสันกอสันร่วมน้ำ
เห็นห้องหินศิลาหินอาวรรณ
พอชวนรุ่งฟูงนกวิหคร่อง
ศิลปะนึงถือตัวกตัวต้องตี
ไอ้บานยาจากบุรินทร์มาเดินเดือน
เดือนห่วงต่ำงให้เนื้อใสยา
ยังรินรินกอสันกอสันขันทันกระยะ
เหตือร้าลึกนกนันน้ำคากะระเด็น
มาหันด้าน้ำคากะระพะรากหรา ก
จะไปเรือนเมืองเมืองที่เชียงใหม่

วิชาสักายด้วยห้องสนองคุณ
ที่นับในน้องนี้อ่าวเกือบบูน
เห็นคนรุ่นพุกบั้งขินรังรอง
ในรู้รานวี่องร่องนาเจขอ
เดียบราดต่อภายนอกก้าวพ
ต้องกระดาดตั้งหนึ่งห้องกระดอนกลับ
ไว้สำรับหนึ่งนั้นทำขวัญห้อง
จะมาผูกมือบังอ่ายามมากหมอง
เดียวจะดองคุณทำนทุกบ้านเรือน

น้ำงอกเงื่อนเจาะยับกอับสี
คิดถึงนีมีเมเป็นบ้านเดือนงานอน
ชนเก็บคงคืนแข้นช้ากคลายเป็นหนอง
เดยก่อร้าวกระดอนก่ออนช้าไ้อีชาคร
เริ่ราซ้อมเดียงจังหวัดตั้งติดตี
ต่อช้าบีจึงค่อยวายคคลายน้ำชา
ในนีเรือนแรมอยู่ในคุหา
แผ่นพื้นด้าร่างฟูกกระดูกเย็น
เหมือนจะแน่น้ำจิตให้คิดเห็น
ไอจ้าเป็นเป็นกรรมจึงจ่าใจ
แล้วเพื่อนยากรังไม่เห็นว่าเป็นใบอน
ขอสั่งไว้เดือดถ้าห้าห่วง

สุนทรภู่รับนิราศเมืองพนมฯ ในตอนที่นัวต์พะระราดูแล้วจะเรือกลับกรุงเทพฯ ตั้งความว่า	
แล้วนี้บัวจะครองหน้าวัดพะระราดู	พระเดือนก็ตาก็ต้องเข้าวัดรักนี
คุพะระป่วยคืกกลางอาจารามก็งามดี	แต่ไม่มีเจ้าบ้างเป็นอย่างไร
ชาบุสพะระน้ำแพดากด	ยังปราการยูนได้เชื่อมที่
พระไก่รับนันกษาศาครวโร	ลงเรือในญี่ป่องนาดีชานี
จังจะหมาวยารายความพานสังเกต	ถืนประเทพบตะวหางกษะวิที
ให้อ่านเด่นเป็นเรื่องเมืองพนมพิริ	ผู้ให้มีคุณก็ได้ไม่เก็บคุณ
ทึ่งพานอนย้อนเหติอย่างเปิดอิงหัน	พระประทุมที่ล่านาญาเรือน
ฤกษ์ดันนับราชากาห์กรุง	รับส่วนบุญมาได้ท่านที่ร่ามเมษ

ນິວາຕົວຕັ້ງເຂົາພາ

ก่อนนิรภัยเรื่องนี้บัวมีความยิ่งเป็นอันดับสองของชาตินิรภัยเมืองกลอง คือมีความยิ่ง
๔๘ ก้าวขึ้น ศูนย์ภูมิให้พัฒนาอย่างเป็นผู้นำเป็นผู้ต่อต้านที่เรียกว่า

เป็นเรื่องความตามคิดท่านบิตร
พ่อออกเรือเมื่อพระวันสาครนั่ง
ตะเขียงเหตุข่าวไปตีข่าวเป็นต่าเมื่อคราวชน
ไอลานท์ริชชันนุชย์แน่น
จะหารักสักคนพอปันยา
เชียร์แรงมีพื้น้ำหนึ่งอันน้ำสาขาว
น้ำยานอยติดเปรี้ยวไว้เจ็บใจ

เมรานหูพักพักประดิษฐ์คือกษะ
กำจัดชั่วจากนิเวศมีชื่อพัน
จะของน้ำด้วยข้อเป็นฝอยหนึ่ง
ไม่มีคนเก็บจนบุนกรุณา
นับโภภูมิและสวนกันเข้ากษา
ไม่เห็นหน้าที่กระอื้นเป็นฤทธิ์
ล้วนขาดความค่าหวานน้ำตาอิส
เหตืออาด้วยลมปากจะขาดใจ

สุนทรภู่ไปวัดเจ้าพ่ออาภาร์ครัววนนิมบุตรและศิษย์ติดตามไปด้วยหมายคน เรื่องของเจ้าก้าวตัว
พระเชตุพนวนอัมมังคลารามเวลาเย็น รัตนไปตามล้านเจ้าพระยา เมื่อผ่านวัดพันธุ์เรืองเด็ชาต่อง
สวนพุด ขึ้นพอกหัวดินถูกราชที่จับปีก แต่ไม่เป็นผล จึงออกเดินทางบกจากวัดใหญ่ไปวัดเจ้าพ่อ
อาภาร์เพื่อหาายาอย่างวัฒนาความถอยแหงที่ได้มา

ที่ชูรำปีกหเป็นปีกอพปีล
ห่านนบนย่านล้านไหญัณไดอิน
แม้นพื้นทึกจังอกหมาหะอกหาย
ด้วนออกอกอกจังเป็นนารวมเมือง

ยังคงเดาอย่างแทบจะด้วย
ว่าจะกินรูปปางนี้ร่วมเรื่อง
แก่กันด้วยหนั่นแน่นนี้เป็นเหตุผล
ท่านจึงเครื่องศรีวันทั้งสิ้นทันที

พิธีสุกหอยอาบุ้งพันะเริ่มต้นด้วยการถัก แต่พอเริ่มพิธีก็เกิดเหตุวิปริค้าง ๆ คือ

ห้องที่รับรองก่ออีกพิธีก็พัง บินกิจย์สั่นชานทุ่มเหมือนทุบหลัง
สหศัลป์วิญญาณล้อตัวตัวลง สูญเสียครูบ้านเมืองเหมือนหอบไป
เป็นวิบัติอื้หาร้ายมหันต์เหตุ ให้อาเพหะเพื่อจะห้ามตามวิชัย
ห้องพระหดอยมอยหัวบันระจันไป แหงงอุทัยรุ่งขันเจงพันกาญ
เที่ยวหัวย่างตามทางหักหัวห่ำ บันดานนมดอยไปป้าจังในหนองหาด
ไม่พันเห็นเป็นน้ำรำสายย จนเบียงบ่ายบินทางเดินให้ขาด
ห้ามหง่อมหองกรองผ้าอุกพาพระ ควรจะวันทางอัซมาสัย
ขอวัดตัดต่อร้าไม่อาจลับ ช่องกั้นหุกหัวรัตน์ปีกน่า

ในที่สุดสุนทรภู่ก็เดินทางกลับกรุงเทพฯ ตอนท้ายของนิราศเรื่องนี้ได้กล่าวเป็นนัยถึงหญิง
คนใจคนหนึ่งดังนี้

เหมือนกุนวินบินหาซังสาโรง ถึงร้อยใบชันแย้มกันนองบินดึง
แต่คงกันไม่ให้ก้าวในดาวดึงษ์ ใบพันซึ่งพากหมุ่นมองผู้ชั่ว
เช่นกระถายกายพิทักษ์นันพิตรเทือน ขันแม่ต้มเดือนได้จันชีกสนนิกสัน
เห็นห้าอ้ออ้อใจนิยม จะไคร่ร่มเช่นกระถายไม่awayครอบ
แต่เกรงเหมือนเดือนแรมไม่เจ็บเจ็บ สุดชดແแปลฟ้าเงาสำลอนอน
ขอเคาะขอได้ฟังให้ฟังขอ ขอให้น้อมโน้มสวายอย่าคอดคลา
ไม่เกลือบคงดายหน่าน้ำแพนวงจะแพนคำ ให้เหมือนเวลาคนติดชนนิษฐา
ทุกค่าคืนชั่นรุ่มทุ่มหาก มิได้แก้วน้ำคายน้ำ
นพมาห์พิทักษ์กับบานเคราะห์การกัน กุนวินหรือจะรังห่างเกรว
จะกรานความคามใจอย่างขวัญ เหอะกอกอนก่อร้าวปะยอมให้กอบค่า
จะเคยหึ่งตั้งคงดอยส่วน แม้บันเหมือนมากหมายจะเข้มให้กันหน่า
ถ้าครองน้ำให้เยือนบังเอือนอ่า จะต้องครัวครัวป่าปล่าเดียวเราเชย

นิราศอีเหนา

นิราศเรื่องนี้เป็นอันเป็นศัพด์สองจากนิราศภูษาของ คือข้าว ๒๐๖ ค่ากอบคน นันบิน
นิราศที่แปลกกว่าเรื่องอื่น ๆ เพราะแต่ละเป็นค่าครัวครัวอย่างอิเหนาในตอนที่ต้องพำนากบุญรา
โดยเริ่มต้นว่า

นิราห์รังห่างเหตุน่า
 ประพายพาหันต้องเที่ยวต้องขอ
 ดูช่องปีบเป็นนาทายเพาเพะเหมือน
 น้องจะอยู่บนฟ้าไปบนไทร
 ไปไว้ห้องซ่องคลัวรักที่ขันในน
 สาสน์ยั่งช่วยรับประคับประคอง
 ไปร่วมอาสาณ์เวชยันต์ผันหม่อง
 เที่ยวดอยต่องเรือบพ้าชมส่าคร
 บริเวณเมรุนากรารถึงชรา
 เที่ยวดอยข่อนร้อนพื้นภ้าอ้อ
 อิเหนาที่อยุ่ความหาบบุษนาซึ่งถูกลมหนองไป ระหว่างนั้นก็ร่าห์รักันด้วยความเสี่่าหาด้วย

อิริวินกิจลั่นว้อด้วงหัวหอย แคบบันบนแนบทรัวด้วงสมรา
 ยังรื้นรื่นชื่นใจอ้ายวอน สะอันด้อนอาจมั่นต์รำหันทวี
 จนพ้อดี้ค่าย่าหึ่งหึ่งกระทึ่ม ยังไกคืนไสการถึงยาหี
 ใจยานอยู่คุห่าวาณี เคยพาทีหอดประทับไว้กันหัวรัว
 ใจออกเดียดอุ่นตะมุนตะม่อน เคยโอบห้อมห้อมคำไม่ห้ามหัว
 ยังเกลี้มเคล้นเร่นประทุมกรรพุ่มพวง เคยแนบทรัวด้วงเสียสันน์ไม่คิดผลลัพ
 ใจเกอนองค์หอดชากาณอยหุน ตอนนุ่นแนบประโภมว่าโลงจาย
 ครันรู้สึกกั๊กตันสะอันชาย แสนเสือดอยสุดจะดันรันซึ่วัน

อิเหนาที่อยุ่ความหาบบุษนาไปปุนทุกหนทุกแห่งสั่นเวดา ๗ เดือนก็ไม่พบบุษนา จึงสร้างอหวน
 นาชอยท์กุเราะแห่งนั่นและคงครัวครัวญี่ปุ่นบุษนาอยู่ต่อไปปุนจนนิราศ

จังหยุดหักขับยังห้องอาศวน รักษาพรหมบรรยัดวุยกันหมด
 ประภาป่าอยันอยู่บวรพศ อยุตสำนักอาลัยก็ไม่คิดตาย
 กาวน่าว่าจะดึงป่องสังเวช กิทตบันดูเด็บบันคุ้นไม่รู้หาย
 จะช่วงกมนต์คันถูกไปปลูกปลาช กิกันกอกชาเรื่องรำเป็นก่อตัวก่อน
 คิดถึงบุษนาอยอกมานั่ง บนบังตั้งก์เนื้อยามพานห้ามิชรา
 พระกวางพนาร้าว่าฯ ด้วยอาวรรณ หัวจอมรำเหมือนจะคลาในชาตินี้
 จะอุคส่าห์ประภาป่ารักษา กิจมุกทีศผลผลิตดึงยาหี

จะเกิดในในจังหวัดนี้ที่
เป็นจังหวัดพราหมณ์ฝรั่งและอังกฤษ
แน่นเป็นไทยให้เป็นวงศ์ตัวมหัศพันธุ์
ครั้งกรุงคนนี้ต่อเรื่องเชื้อกัน
ทุกชาติร่วมเด็กเผ่าพ้อง

ให้เหมือนปีกบินด้วยหัวห่านของกัน
ให้ชนิดเส้นทางดูนาหัน
พอใจกันได้ให้อัญชัญคู่ครอบ
เข้าห้องหน้าให้พระทัยหมอง
จนชาติกรองควรษาหานิรสาสเนย

นราศสุพรรณ

นราศเรืองนี้เป็นเรื่องเดียวที่สุนกรกู้แต่งเป็นโคลงสุภาษี มีความยาวถึง ๔๖๒ บท เผ่าร่อง
การเดินทางไปป่าสุพรรณบุรี โดยเริ่มดังนี้ว่า

เดือนช่วงคงเด่นพื้น	ถ้าดาว
ชรุญชรัสรัศมีพรา	พร่างพราย
ยามดึกนักหนาวนนา	เงินแบบ แบบ
เมืองจันนาค้างขับ	เมืองพ้าพาหนา
มนานาเคราะวากว้าง	ศูงคล่อง
ชุ่นชื่นรัน្តุกช่อง	กั่น
ชุกคิมมีครุหนามายครอง	ชัชชรา ชาดเบ
กล้าฤทธิ์	ไก่กหงษ์หนาอมร
ชอยฝ่าซากสุราทวีป	สุนกร
ไว้ที่ท่าส่าคร	เชคน
ศาลานำวัตพ	พื้นฟาก มากเบ
ไครกพีเป็นพี	พีไหอยกบัวบัน
จารังห่างห้องนัก	น่ารวง
สองฝ่ายชายที่อยู่บ้าน	ยั่งย่า
หัวงายห่ายหอยชุวน	ชั่นเช่น เท็นเบ
กละเข้มลั่นรักเส้า	เชพเพือนพีอนกาน

สุนกรกู้ทำนาทางตอนบนนาต คืออยู่อ่องอ่าง ออกสูบมน้ำเข้าพระยาเด็วชั้นนาเข้าค่อง
นางกอกน้อย เมืองร่องผ่านพรมบรมมหาราชวัง สุนกรกู้ร่วมพันธุ์พระบาทสมเด็จพระปูกะเด็จ
หล้านกาลย และก่อร่วมด้วยพระพราหมณ์กษัตริย์พะนังกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย ดังนี้

ยอดจนวนหนานนีกน้ำ	เนคานเบ
พระที่นั่งบังตั้งก์ทอง	พีพี

ช้ารรพะนันพันธุ์ชนบ	ເສົ້າຈຸນິກ ຊົດເບຍ
ສື່ນພັນຄົນປີມກົດ້າ	ກລັນວັງທ່າງອຸນວນ
ແນບ່ນຸ່ງຊຸນກວະເຫຼືອ	ອິນວອຕີ
ສືບ່າງທາງພູກຮ່າງທີ່	ພ່ອມເໜັງ
ທ່າຍພະວະທີ່ວິວກົງທ່າງ	ສ້າງພີເຫຍະ ເຫວົ້າເບຍ
ອຸໂກໂນກົມມືອນແກ້ວ	ກິຈວັຍຫາຍຫຼຸງ
ອີກອະຕົມອກຸກແກ້ວ	ຫ້າກງຸງ
ສືບ່າຍັດວິຍີ່ຂີຍນໍາຮຸງ	ຮ່ານແຄວັນ
ທ່າຍພະວະອັນທາວ່າຫຸ້ງ	ພວະເຫຼີ່ເຫຼືອ ກຽບເຫຼືອງເບຍ
ສິ່ງໄກໂກຕົວເອື່ອນແຄົນ	ຂັດພັຍວາຍເຮື່ອງ
ທ່າງວ່າງຫ່າງຄ່າຍຫ້ອນ	ແຫດ່ອງສ່ອນ
ຄວິງພະໄກຕີໄປວົດປະການ	ທີ່ໄທ
ເຂຍຍຸ່ງຄູ່ສໍາວາຍ	ວ່ວນເມ່າ ເຂົ້າເບຍ
ເຫັນແກ້ກົນໄດ້	ພັນນັ້ອງກຣອງສ່ວນ

ຈາກຄອດອນນາງກອກນ້ອຍຂ້າຄສອງໄອງ ແນ່ນ້ານຄວ້າຍກົງ ເຂົ້າຄອດອນສອງຫົນອັນ ຄອດອກຖ່ານາ ພ່ານດໍານຳອຳຕ່າງ ຖໍາໄປຕາມດໍານຳ ກວັນດີ່ງທີ່ມີອັນຫຼຸງພະວັນ ໄດ້ໄປໄທວ່າພະວັນປັນປະໄວຍົດ ແລ້ວອອກເວືອຕ່ອໄປ ພ່ານດໍານຳບ້ານທຶນ ໃປ້ນນັກທີ່ວັງທຶນ ເດີນທ່າງໄປດີ່ງທຸນໆບ້ານກະເທົ່າຍົດ ໄດ້ຂ້າວກະເທົ່າຍົດເປັນຄົນນໍາກາງ ຕ່ອໄປ ພ່ານທຸນໆບ້ານຂະວັດແຫ້ວພາກນີ້ເດີນບຸກນໍາໜ້າຕົກໄປດ້ວຍຄວາມດໍານາກ ຈົນກະທົ່ວໄປປັນພະວັນເທົ່າຍົດ ຂັ້ນອ້າໃນປໍາ ຂຶ່ງຄາດວ່າຄວາມເປັນທີ່ເກີນແວ່ປ່ອກ ແລ້ວວິຫຼແປປາດູໃຫ້ເປັນທອງ ສຸນກວູງຈຶງໄດ້ຕົ້ງພົມ ບວນຫ່ວາງຫ້ວ່າຂອງຄວາມດໍາເລີງໃນການຫານວ່າກ່ຽວນີ້ ແກ້ໄນ້ດໍາລົງຈົດເຕີນກາງກົນ ກວ່າຂະຄ່ານໄອງ ຂ້າງອອກມາໄດ້ກົດ້າພົງພົງກົດ້າຍ່າງຫັກ ເມື່ອເຕີນກາງມາຈົດສອງຫົນອັນຈຶງໄດ້ອອກເວືອດັບກວູງທະເພາ

ໂຄອນແຫນນແນນທ່ານ	ກາງຫຼຸພະວັນ
ເຫັນເຄີນເປັນສໍາຄັງ	ເຂົດຕັ້ງ
ໄຈນາປໍາປົ້ງຈັນທ-	ປະເທດ ຖຸເວັດເບຍ
ເຫຼາກ່າ່ມ້າຮາວຊູ້	ດິນຂະວັນປໍາໂຂອະ
ຫວັງໄວ້ໄທອຸກເຫຼົ້າ	ເຫດ່າຫວານ
ຮູ້ເວື່ອງເປົ້ອງປ່ວຍກາງ	ເກີຄວັນ
ອາຫຸວັນຫນະຮັນນານ	ນີ້ພົດ ຂອບເບຍ
ແນ່ງປ່ວຍຫຍຍົດຍາກຫ້ອນ	ຄືສົວໄທຈໍາ

โครงสร้างใช้ซื้อตัว	ต่างนาม
นาคบวพันธุ์คาม	กบเด่น
สรวงด้วนส่วนอักษรสาม	สกัดคร่าว แม่นา
ช้อนคลอกนกอกน่ำเว้น	ว่าไว้ให้ฟัง

ร่วมพัฒนา

ถึงแม้ว่าเรื่องนี้จะไม่ได้มีคำว่า “นิรภัย” ปรากฏอยู่ชื่นนิรภัยเรื่องอื่น ๆ ของสุนทรีย์ แต่ถ้ามองการณ์กว้างและวิธีการพัฒนานารถ ร่วมพัฒนาฯ ก็เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นนิรภัย สุนทรีย์ใช้นิรภัยเรื่องนี้รับพันธ์อีกครึ่งที่ผ่านมาอย่างน่าสนใจที่สุดยังคงเป็นที่มีความยาวไก้อ้อคีบกับนิรภัยเมืองเพชร คือ “๔๘” คำกลอน โดยเริ่มนับว่า

พัฒนาเห็นเป็นวิบัตินหักดิบ	สุนทรีย์คำประดิษฐ์นิรภัย
ต่อไว้ในมือนเดือนไตรมาสได้คิด	จังจกวนเวลาด้วยอาชาร์
ก่อนแปปคืนเขันหัวใจล้านอน	ในนิรภัยเมืองวังค์ตัวหัวใจ
ระดึกคุณบุญบริหารจากสัม	เจริญพรกาวานาตามน้ำ
เงยบสังค์วิภาวนาราตรี	ให้สุกตื้นดินพื้นาทุกสวน
หลังหวงเรื่องเดือนขึ้นตระอันอก	เชิงบีบหัวหัวใจจังหวัดเรือง
เดือนเมษายนบุ้มไปบ้านได้เดียง	พื้นกเพียงฟังพ้องหัวใจพัง
ผ่าดีซึ่งหนูซึ่กิกิกิกร้อง	เจียวยสบสองยามยืนตัวอ่อนหวัง
อนน่องชั่งมาทำประจารัช	รัมบานบังบันร่องสบสองเย็น
เมืองเมืองหราชนาชาโภก	ยานวิถือคายากคันสุดแสนเชญ
ไม่เก็บเนื้อนหมินจะพาข้อคิดหากะรเด็น	เท่าช่วงเว้นไว้ญาติหาววิญญา

สุนทรีย์กล่าวถึงสถานที่ที่เคยห้องเที่ยวไปในอดีตหลายแห่ง แต่ละแห่งที่สุนทรีย์ได้ไปประสบความยากลำบากอย่างไรไว้ ก็ไม่วันที่จะกล่าวถึง เช่น

ไอยามอยู่สุพรวดกินมันเผือก	เที่ยวแต่เปลือกไม้มากเปรี้ยวปากเหลือ
ชนแพร่ไว้ให้หมอนพิวน้อ	พริกกันเกร็อกลักษณ์ใหญ่ยังไม่พอ
หงษ์พ้าพาดบ้าคระเหตึกของเด็กน้อ	ขไม้ยอดบีบหัวใจไม่เหลือหง
เหตือนเหตือนห้าอยาหันเดือจก	ชาวบ้านหอบดวยแทนแทนศรั้วชา

ติดต่องครัวเจ้านิพพานแห่งสารทोก
ดงหนอนน้ำป่าต้าตะเร้นหากเทวดา
วันไปอยู่บุญญาณรั่ว
ครั้นตีกตรุนเหตื่อมเดือยเหตื่อมตาย
หนีไม่พ้นชนใจให้สด
เดียงฟูฟูซูฟ่อยเคร้าค้อเด็ด
อยู่อยู่ท่านสาระประโยชน์ไม่รังสิง
คิดจะเดินน้ำไปกล่าวไม่เก้า

ไปพิศควรไอกลายแทงแสวหรา
ร่วงรักษาใจได้รอดไม่น่าวอกแวง
หนีอยอนอนพิงเพิงไศหอบปี้ใจหาย
ล้อมรวมกากเกี่ยวหัวกันผัวเมีย
ลงมาข้ออหดชัวตุกหัดเชีย
แลบหันเด็งเด็งเด็งเด็งเด็งเด็ง
เป็นรูปนทุจิบันหอออกหมนหงอกกราว
ไอเคราะที่ครัวขันไปเป็นน้อยเหมือนเหลือหาย

สังที่สุนทรร្យร่าพิรุณร้าพันธ์อยู่เดือนใน ร้าพันพิษณุ/ คือ “เทพธิดา” ตั้งทึกต่อไว้แล้วในตอน
ที่ว่าด้วยประวัติ ซึ่งเรื่องนี้จะเป็นชนบทหนึ่งที่ทำให้สุนทรร្យร้องอ้าวัดเทพธิดาตัวของความอาถรร
อย่างรุนแรง

เห็นหันกันมิรันกระถีสอดมีโถ	สะอันไ้อ้อลับจิตใจหาย
เห็นดันชานน้ำกรรไคใจเสียดาย	เคลยก้ออยหอยดายคั่งประทั้งทาน
ได้เก็บฉันวันฉันน้อยอยู่อย่างรำ	ด้วยยามอคอมคัตต์แม่นรักสน
จะซื้อน้ำชาเจ็นกวัพย์สินจน	จะจากดันชาให้อารักษา
ไอชาคินนิมีกรรมเหลือล่านา ก	เหมือนนกพรากพ้อครัวไว้รึฟังห่า
ไอกระถีที่จะจากฝ่ากันน้ำชา	ไว้กอยด้านต่อตัวเองพึงเพลงยรา
เคลเยี่ยมเมื่อเพียงเก่ามีอยู่รายบุ	นานาสุ่มแยกหง่ามหัว
ยมนหนังซือตือเสื่องตามเรื่องราว	ไอเป็นครัวครยาท์แล้วจำแล้วกัน

ในตอนท้ายของเรื่องนี้สุนทรร្យได้ประภาไว้ เมื่อลาสิกขานบทสวัสดิภาพถูกท่านรักไปให้เช
เชิญท่องประเทศไทย เช่น ชวา และ อินเดีย แต่ก็ไม่ได้ห่วงว่าจะมีโอกาสเข่นนี้ เพราะคนเป็นคน
มีกรรม

เหมือนเรื่องรักจักประเวทประเทศาดัน มิภันดันสุกด่าก็จำบ	
แม้นขันเคืองปี้ดึงปี้ดิคไม่คิดคน	จะเหลวชันโลกจะอันทุกคืนวัน
เหมือนยักษ์ที่ดึงชารต้องพราก	บักศรีงอกอกนุก้าพช้าสาปสรว
อยู่นพบุรีที่ครองห่วงเรามางประจันต์	เดียงไกรันขันนนทรีคือตีช้า
แสงวิเศษกหะยะอยุตต์มาราช	สุคุณมาดไม่มีผู้อุปถัมภ์
กราชเทือนหนึ่นอุราชชรรษ่า	ต้องพิชาร์ช้านในทุกบรรทม
ดึงกราชໄว้ได้อุคส่าห์อชาสมัค	ขอเห็นรักลักษ่าชีกกราชพิกหม

พอยชื่นใจให้ดีกว่าจะสร่างภารณ์	ให้มือนนิยมสมคบในเด็กราชวัตุ
ถวิลหัวงี้จึงร้าสตราทแสวง	ให้เจ็บแม่จังแต่งตามเรื่องความพื้น
ฝ่ากพีป่ากฝ่ากคำที่ฟ้าคัญ	ชื่อว่าพันพิตาปัจจากาฬบักขอน
เบรียนเหมือนกับขันกอท่อนสนบนเนินท์	สำนีอยหะเทวัตุริมนบรรจารณ
เชวนชัวส์คัวผันนาสกาว	วนพังกอรอนกอรอบแห่งเด็กราชเนื้อเย็น

นิราศพะประชุม

นิราศเรื่องนี้เพื่อเป็นกษัตริยานา 448 ค.ก.ศ. ศุนหราภูเต่าเรื่องการเดินทางไปปั่นสักการพระปฐมเจดีย์ โดยเวนคันคล้ายๆ กับกษัตริยานิราศเรื่องก่อนๆ คือ

ลงน้ำคacula เศื่อนออกเสื่อนสำ	กิจวันจันทร์ทิวารชั้นห้าค่า
สำ้าคั้งย้อบพวยพรมเป็นลมว่า	พอยม้องย่ามส่องกล้องพระโคน
นาสัญเหมือนเดือนพับพับโพยน	อนากหนานวนนกเกย์ใต้เขยโจน
ไอหันน้ำหนาครัวนี้เป็นที่สุด	ให้ทุกธ์โถมนั้นในอุทัยครัวญ
นิราศฐานหางเหลาให้รวม	จะจากนุชนนบราhma ไปห่างหวน
ที่ปฐุกวักซักได้รื้นทุกคืนค่า	มิได้ชุมจ้าไปปั่นพระรัตน์พระโคน
ที่รื้นเรียงเคลียรักเหมือนหักกัปพระโคน	กีเดียค่าบายฟอยกรอกก่อชัยโภกัน
	กีหักโคนราชสัญญาประยูรวงศ์

เรื่องของศุนหราภูเต่าคดของนางกอกน้อย คดของชาวบ้านกรวย คดของชาวบ้านรนก คดของโยงนางเชือก ถึงบ้านเพนนอย แล้วจึงขึ้นบกเดินทางเท้าไปปั่นพระที่เมืองพระปฐมเจดีย์ ขั้นนี้สักการพระบรมสาริริยากราดุ พัวตน์หังเชิงฐาน

ชาดุสะพระปารามนบราดุ	จงกรงศานาอยู่ในรั้วสัญ
ข้าทำบุญคุณพาราช่วงอนุกู	ให้เพิ่บพูนสมประโภชน์ไฟธัญญา
หนึ่งขอฝ่ากป่ากคำทำหนังซือ	ให้สิบชื่อชัวพ้าสุราสอง
ศุนหราอาลักษณ์เจ้าจักรวาล	พระหงษ์สาริริเวทเวทเกหกุญชร
อนีงบุษย์อุควิคิค้างค้าง	แม้วເຂາຍย่างเทียนทำคำอักษร
ให้พินพือนเหมือนเราสาบในกาพย์กอกอน	ต่อโขนอ่อนออกซือจึงลือชา
อนีงหฤติหังหักม์เราคั่ราด	อิงนีอันราธรรมชาติในป่าวรอกนา
ข้างนอกนวลด่วนข้างในใจสุค	เหมือนป่าร้าววัยกางอุชาดวิร
ดึงรุปชัวคัวคำรำคำยาก	รู้วักป่ากรักหน้าประสาหสูง

ติงปากแห่งวังแข็งค้อที่ไม่พอพัง
อุนแก่กักกอกเงินเดินไม่ร้าด
อันหนุ่งชื่องหนุ่งค่าห์หนุ่งอย่างนี้
ขอเชื้อพระมหามาตรานิสังส์
เม่นท์ใหญ่ให้คุณนั่นกรุณา

เมื่อนมีสิการพระประชุมและชนกกรมไม่ร้อน ๆ บริเวณนั้นแล้วจึงเดินทางกลับ ตอนจบ

นิราเรื่องนี้ได้บรรยายไว้ด้วยดังนี้

แล้วถอยอกนอกใบสือรัตน์โภคิน
ส่องฟ้าวนบุญสุนทราราษฎรฯ
ด้วยองค์มหกุญญาธรรมเยต
เดลีจิตรชื่อบุญนิรพาน
สัมผ่านคืนบืนเกล้ามมาเป่าออก
ขอพนท์เป็นเข้าฝ่ามุกด
อิงด้วงแล้วแก้วเกิดกับบุญสุกห์
สัมผ่านคืนกินกรชรัชรากูญ
ตั้งจินคานห้าคงช่วงประทีป
เป็นท่านบุญอุปััตต์ไม่เกล้าเกิน
อนึ่งน้อมขอบนิกรอักษรราช
ฉะไปบุญอุปััตต์สวัสดิ์วนา
ติในหากกตินพอยสัมแสง
ติไวรานกรานจากดันนามเมือง

จะรักยีงยกรักให้หนักครั้น
จะสู้กอดอกกัวคาจนอาสัญ
ไม่ผูกพันพิศวารสให้คอกชาดค่า
ชื่อรวมทั้กกราชพระค่าสนา
เหมือนในอารามลรักประจักษ์ใจ

เมื่อนมีสิการพระประชุมและชนกกรมไม่ร้อน ๆ บริเวณนั้นแล้วจึงเดินทางกลับ ตอนจบ

กรากราบริบุรพาคำอักษรฯ
ถึงบิตรมาราคาดุยราชาธาร
ทรงเหตุศรัชรวมหงษ์สามสาร
เคลบโปรดปรานเบรียบปีบอนไดเดื่องคน
น้ำตาตกพยายามอ้อยรองร้อยหน
พระคุณล้นเลียงเฉลิมให้เพิ่มพูน
อั้งช่วยปีบปักอยู่ไม่รู้สูญ
ให้เพิ่มพูนพอยสว่างหนทางเดิน
ให้ชูชีพช่วยอุกช์เมื่อฉุกเฉิน
จะเจริญเรียกววงศ์ทรงสุชา
นำรุ่งค่าสนาส่องฟ้าทรงสิกรา
ชานาหมันแสงนอยดันดันเดื่อง
จะวันแห่งดุ๊ห้าเป็นผ้าเหลือง
เป็นดันเรื่องที่ไปรัมประชุมเมย

ประเกณิหาน

โภคบุตร

นิทานค้ากอกอนเรื่องนี้มีความยาว ๆ เด่นสมุตไทย นางทำนเร้าใจว่าเป็นนิทานเรื่องแรก
ของสุนทรภู่ ซึ่งถือเป็นเรื่องเด่นก่อน นิทานเมืองกาลง เสียอีก แต่บางท่านก็ว่าสุนทรภู่แต่เดิมท่าน
เรื่องนี้ในบันปถายของชีวิต โภคบุตรเป็นนิทานประประเภท “จักรุ วงศ์” ซึ่งสุนทรภู่เคยได้ยินได้ฟังมา
ตั้งแต่ก่อตัวไว้ในครอบเรื้อรังต้นว่า

แต่ป่างห้องห้องว่าพระค่าเสนา
เป็นปูรุษสมมตินิทานมา
อันซื่อกรุ้งเรืองประจักษ์แจ้ง
ความดีดีเริ่มเรื่องนี้ยัง

ด้วยบุญญาณประวัติห้องที่อยู่ข้าง
ชั้นห้องคำคิดประดิษฐ์ด้วย
ให้เพริคพระรายพร้อมพระราชนาภิเษกตอน

ฉั้วจึงเริ่มเรื่องห้องที่ก่อนกานนี้โคงุครัวเป็นผลลัพธ์ของมาจากการสนับสนุนที่จะห่วง
นางฟ้ากับพระอาทิตย์

ฉะร้าป่างนางสาวรำสีหัวรำสีหัวสูช	อยู่ป่ารำคัญพิมานตโนสร
เมษยพะนกอกและดูแม่นตินตอน	เห็นไกรสารกอตดูกในพิมว่า
มงคลรวมนำจิตให้พิศวะ	บุชนาภูยะไคร้มีโกรสา
เห็นพระสุริ ใจหันเดือดใจดอตตา	กัลยานีกิปัตังใจป่อง
แม้นสามมิ้นให้เหลือบพระอาทิตย์	ไม่ขอคิดหนักเป็นคุ้นห้อง
มงคลรวมจ้าจากวินามหง	นางก็ต้องๆ ติดตัวยิ่งคน
เห็นพระศรีรัมบัวร์รำคาย	ศุภดราจิคประวัติเข้าปฏิสันธิ
เกิดเป็นรุปปนาวินวนอ	กัลบุบดหุ่มปีวินสาคร
อยู่ประนามณานามในบัวห้อง	สุคากวงคำคัดชัมสนมหรา
ฉะก่อวาร์ดงสุริยาพิการ	เชื้อจราจร์เที่ยวเหี้ยมพระเมรุมา
อยุ่โรงจัน ใจดิชร่วงดวงชัวร์	ส่องจังหวัลกาพพันพระเวหา
พิทเพื่อเริ่มแรกในโภก	เห็นนางพ้าอยู่ในพุ่มป่าทุ่มมาลัย
เพหาระรักเราเจ้าต้องมาหันซึพ	เกิดในกลืนบุญนาน่าแหงสาร
จ่าจะช่วยให้ตนคงค่องวินาม	พระสุริยกາอิโ-men อีสสวัสดิ
จึงแบ่งภาคจากธรรมเท็จทาง	ลงเฉพาะกระไหดุในไฟวรร
พระหัดดันหักป่ามนจากวารี	นานั่นที่ร่วมไฟกรในไฟรัน
คงป่าทุ่มอุ่นนางขันวางทัก	แม่ยอคากเป็นสุรุวงค์นางสาวรำ
กุศลเราะเคลยสมกิริมยั้น	บุญจึงบันดาลใจให้เจาะจง
พิพังรุ้วันเจ้าอยู่ในโภเกต	จึงประเวศติดตามด้วยความประดิษฐ์
ฉะช่วยเจ้าเยาว์ถักษณ์ไว้ให้กร	ให้คินหมม่องพ้าสุราลัย
เมื่อนางฟ้ามีบุตรกับพระอาทิตย์แล้วก็ต้องกลับสุริมาน พระอาทิตย์จึงนำไปฝ่ากันงราชที่ที่ เดิมไว้และให้ชื่อว่าโคงุคร พอกเดินในหยาโคงุครก็ออกประพาสมิมพานต์ ได้ไปพบนางพัฒนาสาครและ	

อรุณกุนาร ซึ่งตัวเขายังเน้นว่าเป็นเรื่องจากพ่อแม่บิดาคือพระเจ้าพ่อที่เคยทรงพ่อแม่ต้องรุ่งพ่าวามตื้อก
พราหมณ์ไว้ในศรีสัมภัสสรแล้วประหารเสียพร้อมกับเมที โคนุครุจิจึงได้ร่วมงานด้วยชาครและอรุณกุนาร
ถูกบ้านเมืองและชุมชนของชาติชรี ให้พิพัน ได้ทรงอธิษฐานเมืองต่อไป หลังจากนั้นโคนุครุกับอรุณกุนารได้
ชวนกันประพาสเป็น รับกันยักษ์หักกัณฐ์และอุกฤษณ์ที่มองไว้ แต่หนีกัดบ้มได้ ต่อมาก็ได้รับกัน
ชุมชนของชาติพุทธภายนอกไปได้จึงหากันเข้าม่องกาหง แต่ละใช้ันก็ถือหัวรักกิจลงนาข้อพันมาชาติชาติเมือง
กาหง แล้วพานางหนึ่งกัดบ้มเมืองพ่าวามตี พระอาทิตย์นิศาของโคนุครุลงมาบนวิมลเมืองป่าการ
บรรพตให้ไกรสัตกรอบกรองแล้วกิเบกโคนุครุกับนานาชนิดชาติ และนานาอ่าพันมาชาติให้เป็นเมืองสำหรับ
ขวางและผ่านรัชย์ตามลำดับ นางอ่าพันมาชาติเดียวใจที่พระธรรมมีรักตน้อย จึงให้เด็กกระอ่าห์ก่อนที่ให้
โคนุครุลง นกชุมชนของน้ำร้าวนี้ไปบอกอรุณกุนารที่พ่าวามตี อรุณกุนารมาจันเช่นนี้ได้ นางอ่าพัน-
มาชาติการภพดี โคนุครุรู้จะประทานงานแต่นางอุณกุนารและนกชุมชนของชาติไว้ โคนุครุจึง
ขับนางออกจากเมือง

โจนอ่าพันมาชาติไทย
ค่ายทุกคืนขึ้นองค์กรประทั้ง
ชิงปักน้องกรองกันเป็นมาสุก
เรามีกรรมจ่าชาติเจ้าคลาโคต
เทเวชว่ากำลังกันแหงโตก
อะห้อหันพันพักตร์คูปวงค์ป่า
อะร้างไปไกเก็นที่เคลบเล่น
อะหมองเคราเปต์ไรไกเก็นบูร
กลับพัตตพารากจากาเซนอยเชยติค
อะสนนไหบโดยตันตันโดยดาย
ยะก่าจิคคิชินมาก็สาจิต
อะนันทันจึงทำให้หน้าใจ
ควรขอหยู่รู้ดีในหนึ่กอยหัว
อะควรขอพอยู่ไปกอยคน

เห็นชาวในพระสถานนาคับคั่ง
เหติชวนตั้งสาวสารค์กันนั้นใน
อะย่ามีกุญช์เหร้าสร้อยชะห้อบีห์
หักพระหัมบอยกจากหัวร้า
แสงวิมลเหร้าสร้อยชะห้อบีห์
ไอปวงค์เบรียนปวงค์ห้าชาติ
ไม่แผลเห็นเข้าเย็นจะหมองศรี
ไกอนุริธนาิกดันพัตตพาราย
เคยบรวมหอยเป็นนิจจะเต้มหาด
สันโดยเดียวเป็ชากบุรุษกำใจ
ก็สาใจที่ไม่คิดจะทำใจน
อะลูไนเป็นกายก็อยคน
เพราจะดัวด้อมกำรักนาคินหน
นatumโศกชับสอนไป

เรื่องโคนุครุบทันฉบับลงเพียงแค่นี้ ไม่อาจทราบได้ว่าสุนทรภู่ตั้งใจจะให้เรื่องขันทองตรงนี้
หรือไม่ พิจารณาดูแล้วชวนให้คิดว่าสุนทรภู่ตั้งใจจะไม่จบ หรือตัวแต่งงานจบแล้วแต่ที่ต้นฉบับพ่อนห้าม
ที่บังหน้าไม่พอก็อาจเป็นได้

พระอักษณ์

พระอักษณ์เป็นวรรณกรรมเรื่องยาวที่สุดของสุนทรภู่ แต่เป็นนิทานค้าก่อนปี ๘๘ เต็มสมัยไทย ซึ่งคงใช้เวลานานตั้งหลายปี ในการเรื่องนี้ปลูกไปจากเรื่อง “จักร ฤ วงศ์” อัน ฤ และ มีหลักสิ่งหลักอย่างที่ชวนให้สนใจคือความอ่าน จึงปรากฏว่ามีคนคิดใจอ่านกันทั้งเมือง และนิยมอ่าน กันมากบุคคลก็มี อาจกล่าวได้ว่า สุนทรภู่นี้ขอเสียงเดื่งดีอีกเป็นที่รู้จักกันทั่วไปกันนี้ของชาวกินนิทานค้า ก่อนเรื่องนี้ สุนทรภู่เริ่มเรื่องพระอักษณ์ ว่า

แต่ปางห้องบังมีกรุงเกียรติวิริย์

สมมติวงศ์ทรงนามก้าวสุทัศน์	ผ่านสมบัติคัตนานามราษฎร์
อันกรุ่นไกรในถ่ายการสินแก้วไชรน์	ภูเขาโขลกเป็นกำแพงบุรีศรี
สมรับพร้อมไฟฟ้าประชำชี	ชาวบุรีหราษฎร์
มีเมืองคันธัคกษัตริย์ธรรมราษฎร์	พระนางนาฏนานาประทุมเกศรา
ชนมน้ำเสพนสุวรรณคณิกร	ตั้งกินวนนารักลักษณา
มีโอรสสององค์ล้านทรงลักษณ์	ประเพิ่มพักตร์เพียงเทาเหลรา
ชื่ออักษณ์เป็นพี่ยา	พ่องเกรกุนชันชาลินห้ามี
อันกุราศรีสุวรรณนี้เป็นน้อง	เนื้อห้องทองนพคุณเจ้ารูญศรี
พึงไถกันด้วยชาลินสามนี	พระชนนีรักไคร่ดังนันยนา
สมเด็จท้าวบิศุรุคค์ค่ารัตนราชย์	แทนสวางหลอกน้อยเด่นนำ
จะเมฆกษัตริย์สมบัติชีดยา	แต่เชชาธิปไตยไม่ร้านยา
จึงคำรัชตราชเวียงไอยราชา	มาเริ่ยวานน์แท่นสุวรรณแห่งบัวราห์
พ่อจะแจ้งเข้าช้างเข้าคำโนราณ	อันชาษาญาณเชื้อกษัตริย์ชีดยา
ย้อนพากรเพียรเรียนไถยกษัตริย์เวหา	สังวิเศษเด่นเส้าแห่งหง่า
ได้มีลงกันอันควรยันตรา	ตามกษัตริย์ชีดยาอย่างโนราณ
พระศุภรักษ์สิบวงค์กษัตริย์	จงร่วมด้วยเส้าแห่งหง่านหง่าน
หากิศปานไมกษัตรีนาญาญา	เป็นอาจารย์พากเพียรเรียนวิชา

พระอักษณ์ไปเรียนวิชาหนึ่ง ช่วงครึ่งสุวรรณเรียนกระนึกกระลอง เมื่อสำเร็จกลับมาห้าว สุทัศน์ทรงขัดเคือง ขับไปต่อโอรสทั้งสองของจากเมือง สองพี่น้องได้พบพราหมณ์ชื่อโมรา สารน และ วิเชียร พระอักษณ์เป็นที่ให้พิจฉาณทุกคนหลับหมต นางพี่เตือยักษ์ได้บินเสียงปีกมาอุ้มพระอักษณ์ไปยัง ด้านลับแปลงร่างเป็นหยุงสาวยูตัวยั่งมีนุตรชายชื่อสินสมุทร แล้วจึงทำอุบายนบนหน้าอยู่ๆ กะกัว

พิธีการ ให้นางเงือกเป็นชา ya ส่วนครัวสุวรรณและพราหมณ์ทั้งสามออกคิดความพารอยกันมื้อนี้มาไปได้ นางเกษราศรีดำเนินการเข้ามื้อรวมข้าวเป็นชา ya

ห้ามสิ่งใดเข้ามื้อของหลักทรัพย์ค่าใช้สุวรรณมาดี ซึ่งเป็นคุ้มครองอุตุ wen โดยต้องเข้าถึงก้า ประเพาสหะเด นาถึงเกะแก้วพิสิตร พราอยกันมีและสินสมุทรจังชื่อโดยสารไปบ้าน ขอเดินทาง นางพิเชื้อสมุทรแห่งอุตุห์ที่บ้านเรือน ห้ามสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ไม่ใช่หินไปบ้านกุเร แห่งเจ้าต้องเป็นปีม่านางพิเชื้อ ส่วนสินสมุทรแบบกานงสุวรรณมาดีว่ายน้ำขึ้นบ้านห่อนนั่ง พรมมีเรือ ใจรุ่งเรืองมาที่บ้านนั่นจึงขอโดยสารเรือไป เมื่อใจรุ่งเรืองบ้านนั่นสุวรรณมาดี สินสมุทรจังฟ้าเดินด้วย เส้นเรือต่อไปบังเมืองหลัก เรือผ่านมาทางรวมข้าว เก็บรับกับครัวสุวรรณ สินสมุทรจังได้และทราบว่า เป็นอย่างไร จึงพร้อมกันออกคิดความพารอยกันมี

อุตุ wen ซึ่งออกคิดความบ้านสุวรรณมาดีคุ้มครองคนได้ ไปพบพราอยกันมีกับพวกอยู่บ้าน ก้า แห่งห่อนนั่ง พราอยกันมีจึงขออยู่บ้านมาด้วย กระบวนการเรียนรู้อุตุ wen และสินสมุทรมาพนกัน อุตุ wen จึงขอนางสุวรรณมาดีคืน แต่สินสมุทรไม่ยอม จึงเก็บรับกัน อุตุ wen แห่งห่อนนั่นไปอังก้า พราอยกันมี กับพวกจึงเข้ามื้อของหลัก แนะนำของก้าวสิ่งรวมบ้านห่อนนั่นให้พราอยกันมีครอบครอง นางสุวรรณ มาดียังไกรชพารอยกันมีอยู่ชั่วชิงหัน ไปบัวช แต่ในที่สุดก็ต้องสึกมาอภิเษกกับพราอยกันมี เพราอยู่บ้าน ช่องนาข่าวดี ต่อมาบ้านสุวรรณมาดีมีริศาฟ้าฝ่าฟ้าขึ้นสุวรรณ จันทร์สุรา เมื่อบ้านเมืองปักติสุรา แห่งว่า พราอยกันมีจึงให้ครัวสุวรรณพาสินสมุทรและนางอุณห์รักมีเดินทางไปเม้าหัวสุกันที่เมืองรัตนนา

ทางเกะแก้วพิสิตรนั้น นางเงือกได้กลับบุหรูเป็นชา ya ของสุศราค พระฤทธิ์ให้เรียน วิชาจนเก่งถ้าสามารถเข้าม้ามังกรเป็นพราหมณ์ได้จึงขอพระฤทธิ์ออกคิดความพารอยกันมี ได้รับกันบีคากที่ เมืองรั匡 ถูกรีเบ็ดหยาห์ออกหลักกอกเหลาจนพราฤทธิ์ต้องมาช่วย และคิดความที่เปิดอีกไปเม้าหัวนิศา และม้ามังกรคืนดีกันมีของการเวลา เจ้ามื้อของการเวกเมพารันเป็นบุตรบุญธรรมให้อุกับหัลลิรอนและเสาว์ คุณรีโกรและริศาของคน

ผ่านอุตุ wen เมื่อไปถึงอังก้าก็ขอให้บิถายกพามาดีมีของหลัก นางวารีและนางสุวรรณมาดี ช่วยกันร่วมแพะเข้าอุตุ wen ได้ ส่วนเข้าอังก้ากันนั้นแตกหน้าไป นางวารีแกะตั้งเยาะเย้ยอุตุ wen จนกราห์ อุตุ wen แคนนี้ใจอกแคคง แต่ปีศาจอุตุ wen ก็หักโคนรามาดีสายตามไปบัวช พราอยกันมีสังคมอุตุ wen ไปอังก้า เข้าอังก้าเสียพระทัยสิ่งพราหมณ์ นางจะเรวงราชริศาจึงขึ้นเครื่องราชย์ต่อมา นาหหดูงเมือง ฉังก้าให้นางจะเรวงทำศักดิ์กันเมืองหลักโดยประภาคให้เจ้าเมืองต่าง ทุมาช่วยรับ นากรบชนวนน้ำก็จะยอม เป็นเมือง คั่นนี้เมืองหลักจึงต้องรับศักดิ์ก็อีก ๔ ท้าว สินสมุทรและครัวสุวรรณต้องมาช่วยรับด้วย พราอยกันมีเข้าจ้าและนานช่วงทางรุ่ปั้นที่สองนางจะเรวงให้ รุปของนางจะเรวงจึงคอกน้ำดึงพารอยกันมีทำ

ให้พระอภัยม์ไม่เป็นอันตราย สุคสาราทราบเรื่องคนร้ายที่ใช้ชนาธิปเมืองพลีกช่วยปราบและยกให้พระอภัยม์ ต่อมาพระอภัยม์ยกหัวมาแก้ค่านางจะดูว่าบ้าง แต่พอเห็นนางจะดูว่าก็พอย้ำหัวไปร้ายเป็นไม่ครับ นางจะดูว่าหนี้เข้าเมืองซึ่งการพิรุณกับนางบุพเพกาและนางสุชาติวัน พระอภัยม์กับพวกหงษ์กอดรู้กันจะดูว่าไปเมืองดังกล่าวและได้นางจะดูว่าเป็นคนหนึ่ง หรือสุวรรณตามไปปักได้นางรำภัสสร์ ตินสุนทรได้นางบุพเพกา นางสุวรรณมาซึ่งยกหัวมาประชิดเมืองดังกล่าว พระอภัยม์เห็นเจนที่จะรับกับนางสุวรรณมาซึ่ง สุคสารายกหัวมาช่วย แล้วก็ถูกแทนที่นางสุชาติวัน นางสาวคนร้ายยกหัวมาจากการเดอก ห้าศิกกันใหญ่โต ร้อนใจพระฤทธิ์จากเกณฑ์พิธีการต้องมาหากหนาไปรัด กองหัวคนร้าย เมืองหัวส่องจึงสามัคคีกัน ก่อนก็ตั้งเมืองการเวกนางสาวคนร้ายขึ้นโดยเคราะห์จาก นางจะดูว่าไปด้วย

เมื่อพระอภัยม์พาพวกกลับเมืองพลีกแล้วจึงจัดการขอนางอรุณรักษ์ให้ตั้งสุนทร นางสาวคนร้ายสุคสารา แต่นางสาวคนร้ายไม่พอใจจึงหนีไปอยู่เมืองวานุโญน แต่ในที่สุคสาราก็ออกคิด ตามไปปืนหนาแล้วพาภันกอดบ้านเมือง

ทางดังกล่าว มังคลาจารย์ของนางจะดูว่าได้รับเครื่องเมือง อุกบาทหลวงให้ไปทรงโคคหัวเพชร คิน จึงก็จะความระหว่างญาติรัตนอิศครังหนึ่ง ในที่สุคสาราภัยม์และนางจะดูว่าอย่างกันปราบไปรอด จนบ้านเมืองเรียนร้อย จัดการยกไชกสุคสารากับนางสาวคนร้าย และหัตถ์ไซยกับนางสุวรรณ ขันก์สุชาติ แต่พระอภัยม์ก็หามีความสุขจากการมีชยาพิรุณกัน สองคนไม่ได้เพราเกิดหัวใจหักกัน จึงไปบัวเบ็นฤทธิ์ นางจะดูว่าและนางสุวรรณมาตีก็ออกบัวเป็นรีคำไปด้วย

พระอภัยม์ไปปั่งหัวบัวรพท	รักษาพวงพรมราชร่วรย์ตี ทรายชา
รากาส่าหัวรีวันบุพเพกา	คุณโยธาฝรั่งอยู่หัวหนัน
เก็บสมุกถูกไม้เพื่อกันมั่ง	ด้วยหัวสามงค์ให้ทรงฉัน
เป็นบัวกว้างหางเดินเนินอรัญ	ไปสามวันจึงถึงวังเมืองดังกล่าว
สินสมุทรไปบ่ารุวงกรุงเหล็ก	ได้ปราบศึกสิบวงค์เพาพะสา
สุคสาราทราบคนร้ายมุ่งมา	ครองดังกามาสุกสมุกสมบูรณ์
พวกมิหกันบ่อกาชื่อราโนห	ไปฟ้าร้าวหูโคนดังโถมดาว
หหาราใหญ่ถ่ายย่องหอยคนน้ำอยดาว	นางสุนันห์กัยสุกษาหอยไป
เรื่องพระอภัยม์ แต่งเป็นหมอน ฯ น้ำได้ถึง ๖๔ ตอนตัวที่เข้ามาแล้ว แต่ในหนึ่งว่าจะ ยังมีสุกหอยให้เข้มเพียงเท่านี้ จึงยังมีเค้าโครงนิกานชื่อเล่าไว้ยังมีได้แต่เป็นกตองอิศคยา แต่ ในที่สุคสาราโครงนิกานชื่อเรียนเป็นรัฐบาลกัวก์ขบดังด้วยการอุกบัวของพระอภัยม์ นางสุวรรณมาซึ่ง แหะนางจะดูว่าเหมือนเดิม	

พระไชยสุริยา

นิทานเรื่องนี้สุนทราบแต่เป็นกาพย์ โดยใช้ภาษาท้องถิ่น ชนิดคือ ภาษาพยานี ภาษาอีบันัง และภาษาอีสุรังคนางค์ พระไชยสุริยาเป็นนิทานเรื่องหนึ่ง มีความยาวเพียง ๑ เดือนต้นๆ ไทย และเป็นวรรณกรรมที่นำเสนอในมาตว่าเรื่องหนึ่ง เพราจะเรื่องนี้เป็นทั้งหนังสือสอนอ่านสะกดคำ สอนศัพท์รวม และสร้างห้องภาษาของพ้องกันนั่นเอง ผู้เขียนคือพระไชยสุริยาตัวบทให้วัดกูหัน (และตัวเนินเรื่องทันที ดังนี้)

พระไชยสุริยา	พระไชยสุริยา
พระไชยสุริยา	เทวคุณราศี
พ่อแม่และครุนา	เดือนต่อ ก. ภานี
ข้าเจ้าอา ก.ภ.	เดือนต่อ ค. ภารี
แก้ไขไม่ทัน	เดือนต่อ อ. ภารี
จะร้าคำต่อไป	พฤษภาคม
ธรรมมิราชา	เช้าพาราสาวี
ชื่อพระไชยสุริยา	มีสุคานหตี
ชื่อว่าสุนมาตี	อยู่บุรีไม่มีกับ
ข้าพีระเนื้อเด่น	มีกิริยาอย่างใบบ
พ่อค้ามายาไทย	ได้อาไฟยวินพารา
ใหญ่พีระประชาธี	เรือนบุรีก์ปีรีรา
ทำไร่ชาในนา	ได้เข้าป่าและสาดี
อยู่ผ่านบุรีข้ามแม่น้ำ	ก็หาเมญวนรา
ที่หน้าตลาดคี	ทำมาให้ไว้ที่คุนา
ค่าเชื้อเมืองชื่อ	เข้าและห้อยห้องการ
หาได้ให้กิริยา	ໄโลโกพาให้บัวใจ
ไม่จ้าคำพระเจ้า	เทไปเข้าภาษาไทย
ดือดันข้าวไทย	ฉ้อนต่ำไฟรีใส่ข้อคาก
คงก้มมีคุ	คือไก่หมูเข้าสุกฯ
ไกรอาข้าป่องมา	ให้สุกากว่าตี
ที่น้ำมักขันจะ	ไม่มีอีกพระประเวตี
ชื่อตอกให้ตี	ໄโลต่อตีเมียญา

พืชอื่นประเจ้า	ว่าໄจွဲချေတဲ့ပြုခြာ
ผู้เช่าห้องครัว	ว่าໃນบ้านสารော
กิจกรรม	ເຫော်စွမ်းဆုံး
ค่าจ่าว่าด้วย	ໄປဘဲရာဘဲဂါ

เมื่อเมืองสาวัตถีของพระไชยศรีวิษณุเดชแห่งเช่นนี้ จึงมีกิจกรรมในการบำเพ็ญบารมีของ
ผู้เป็นข้าราชการที่ให้ผู้คนด้มคาย พระองค์และมหาเสนาธิการที่ทรงสำราญร้อนด้วยนางสูนภานันต์ ห้องบ้าน
เมืองอย่างสุ่หะและ ไปถูกก่อหายในถูกพืชล้ำกากและ พระไชยศรีวิษณุเดชที่พยายามว่าบันน้ำขึ้นหิ้งได้แล้ว
เดินทางชัตเตอร์เนชั่นไป จนกระทั่งพระอินทร์ให้ลงมาช่วยสอนให้ยกมันกลับไปในธรรมชาติ ห้องห้องคึ่ง
น้ำจะเป็นด้านดี ดือศิริอยู่ด้านดีดอยศรีวิต

สุนทรภู่เข้าเรื่องพระไชยศรีวิษณุโดยใช้คำที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน ที่จะมาครุ่นคิดบากบูร
มากกว่า แม้ว่าจะด้วยคำที่สอนว่า

ภูมิรากรวุฒิสุนทร	ไว้หัวสั่งสอน
เด็กอ่อนอันเยาว์เข้าเรียน	หนุนอ้อค้อเพีย
ก.ช.ก. ก้าว่าเรียน	หันหัวคปวะแบบเรียน
อ่านเรียนทดสอบเกย	ไม้เรียวเจียวเหวย
ระหวังตัวกัลวัคคูหనุ่ย	พิมพ์ช้าเข้าเรียน
กุศลเบ็คทดสอบชวนเขียว	หันหัวคปวะแบบเรียน
หันหัวคปวะแบบเรียนเรียบ	เรื่องเรียนเที่ยงทำ
อย่าเที่ยวเด่นหองซ่าง	แนะนำให้เข้าเรียนบุญ
บอกให้ไว้ให้ทราบนำไปฝึกอบรม	เด็กพะนหากาฬุญ
แนะนำให้เข้าเรียนบุญ	ไก่เดินเป็นคุณ
เดชะพะนหากาฬุญ	แนะนำให้เรียนเข้าเรียน
แบบบุญให้เรียนเข้าเรียน	ตักษาดูแล

ตักษ์ดูแล

นิทานเรื่องนี้สุนทรภู่แต่งเป็นกಥอมมีความยาวไกล์เดียงกันเรื่องโคงุศรา คือ « เรื่องสมุด-
ไทย และยังมีที่เป็นล้านวนของผู้อื่นแต่งเพื่อออกประนาม ๓๐ เรื่องสมุดไทย เนื้อใจกันว่าสุนทรภู่แต่ง
ลักษณะวงศ์พ่อนทืออยู่วัดเทพธิดา (บูรพาที่ว่าแต่งขายตอนกลางคืน) เรื่องนี้ออกจะมีความคุณภาพและค่อน
ร้างหับสน ล้วนเก้าโครงเรื่องเป็นแบบขักร ๔ วง ๔ ชา ชื่นเดียวกันเรื่องโคงุศรา การเริ่มเรื่องก็คล้ายๆ
กันคือ

สุกเสียด้วยน้ำยาจะชื่อเหมือน	ชาวีเริ่มรื่นร่างปางประตอน
ยังมีราชนิวนทร์บินยกตัว	ชุมนิยมแต่งบทพจนานา
ค่าวรรณเมืองเรืองอุทัยธรา	พระหน้าตักจอมทักษิร
มีเอกทองคำวิไชยวัฒโนดม	เป็นมหาจักรพากลล้าราญรุ่ม
ชื่อยศุวรรณอ่ำกาคุณนำรช	งานประโภมหัวตอนมเป็นจอมชนน
เกิดราชบุน្រุ่วราชายศายกษัตริย์	เดวยศมนบีศนาบามหาหลาบบี
ครวันบุศุราชนนาได้เปปคน	จ่าเรือรูปเทียนหักหัวใจลี
ชื่อเจ้าอักษณวงท์ทรงสวัสดิ์	พระกุณเม็ดมนนามพระอุฐญา
วันหนึ่งหัวพรหมหักหอกษัตริ	สองกษัตริย์แหนสุดเด่นห้า
นีกษะหาดอุทกวัหกธรรมรา	พระไสยาบันบีจารถให้ร้อนหัววง
พอกภานุมาเพหกผลเม่นชั่มเท่นหวง	ใบไห้ข้อมหิมเวศกุชาหง
	สั่งกระหัววงเสนาบมีช้านาน

เมื่อท้าวหราหมกพามเห็นและโกรธประหาสป่าได้ถูกนางยักษ์ขินอุนเหย่ร่วง นางสุวรรณอ่ากาและลักษณ์จะป้องพระชนม์ ทรงหยดเชื้อจีงรับสั่งให้ประหาร พระอินทร์มาช่วยต่อให้เพาเฉลย เมนคงปั่นอย่างไรและโกรธไป นางสุวรรณอ่ากา กับลักษณ์จะร่วงไปในป่า และถูกยักษ์วิรุณมาดลักษณ์ไป ลักษณ์จะร่วงค์ตามหามารดาไปพนกภูผาพระฤทธิ์ซึ่งนางเกสรเป็นถูกเดี้ยง พระฤทธิ์สอนเวทมนต์ถูกอาให้ตนลักษณ์จะร่วงค์เก่งกว่า จึงหาพระฤทธิ์ไปตามหามารดา พบรากานาแฟ้วพานหนึ่จากเมืองยักษ์วิรุณมาศยกพัพามมา แต่ลักษณ์จะร่วงค์ก็ร้าวเดือดแล้วกดันไปครองเมืองยักษ์ พายักษ์มานัดยอมเมืองบิดา ขันนางยักษ์ขินนี้เบียงฟ่า นางสุวรรณอ่ากาจึงได้พบกับท้าวหราหมกพั ต่อจากนั้nlักษณ์จะร่วงค์ให้ไปรับนางเกสร ได้พบนางกินรีซึ่งช่วยนางเกสรไว้หลังจากที่พระฤทธิ์ถูกก่อมรณะพา ลักษณ์จะร่วงค์ได้นางเกสรและกินรีหังหันนาเป็นชาaya และหานางเกสรกดันเมือง ระหว่างทางมีสิ่งวิชาธรรมลักษณ์ทางเกสรไป วิชาธรรมอีกคนหนึ่งมาพนร้าวจึงร่ากันตายหั่งคู่ รุกษาหัวค้อได้ช่วยให้นางเกสรแปลงเป็นพราหมณ์ตามหามาลักษณ์ ฝ่ายลักษณ์จะร่วงค์ตามหานางเกสรไปถึงเมืองยักษ์ ได้นางยื่นสุนเป็นชาaya ต่อมาพราหมณ์เกสรเข้ามาลักษณ์จะร่วงค์หัวขอพราหมณ์เกสรมาก จนนางยื่นสุนหันนี้จะออกอุบายนี้ให้ลักษณ์จะร่วงค์สำหรับพราหมณ์เกสร พราหมณ์เกสรจะชี้นิริศก็คือถูกบินชาaya ลักษณ์จะร่วงค์ท่านรื่องกี่เดียวพระทัย โปรดให้จัดงานศพนางเกสรอย่างสมเกียรติ ตอนจบร้องเรื่องนึกก่าวก่องงานสมโภชพนางเกสร

ผู้ไม่ทรงใจนักเรียนเด็กด้อย	ตระหนักรู้สืบสานประเพณี
พากเพียรช่วยเหลือนักเรียนเจ้าวัน	ทวยร่วงท่านยันรักนรรภ

พอกดวัญญานาจแต้ววัวรังหัง	เจอกประวัติจราษฎร์นี้คงชา
พวงกุ่มไปไส่กันสนั่นยา	ช่องสักไถลเด้นพอเป็นการ
ตะวันบ่ายไคต่อครึ่มเดินเดิน	รำแพนเนื้อยื่นแน่นโขนหวัดคนหาญ
หลกตะเภาไก่ต่อซูชาหาน	ยะคล่าวงให้ตนสถานเอกหัวหง
พวงกระเบนท่ากระบวนแต้วหวนพัน	เขยันยันอินยิ่งปุบุหง
กุล่าตีไม่เล่นอุบเป็นวง	เหต่าอ้าบพวงกมลครุ่นกระทุ่มกอสอง
แล้วมีนาขหนังครับกันกันโภก	รายจะบับบับโปกปะเหลือง
บันชาษาป่าชาเอเชือนรอง	คำมันแสรงแคลงเป็นร่องศกร่างวั้ง
เวชาต้านจั้นก็พากย์โง	เตียงเกราะโกร่งกราวกรอบม้าพ้ออัน
สะกั้นเหลืองชุดใหญ่ชั้นเรือหัน	เสียงพดุลันบึงบึงเหมือนดังบืน
แม่นสุกสุกใจสโนหง	รายกรูเบิกบานสำราญวิน
สมไก่หนูใจงามได้สามคัน	จันทร์แครุณแจ่มพื้นทิมันพร

สังหนไกรภพ

ตามประวัติกล่าวว่าสุนทรภู่เริ่มแต่งนิทานคำกลอนเรื่องนี้ในตอนต้นวัยรากอีก ๒ แอ่วนา
แห่งที่สี่เมื่อตอนอยู่วัดเทพธิดารามเป็นหนังสือ ๙๘ เอ่ยสบุกไทย มีเนื้อเรื่องและตัวละครคล้ายเรื่อง
ลักษณวงศ์

แต่ปางหนังสือมีบุรีเรือง	ข้าบ้าหรอประกาศประกอบเรือง
นามพระองค์ซึ่งดำรงอาณาจารย์	ชื่อว่าเมืองไก่ญาสตัววัว
พระบานามนาลงเศสสุรากนิกร	อินดุนาศกพิศรอดิตตร
แม่นสุนหมี่นบีร่วมนประดคันอัน	ชื่อจันทร์แก้วกัลยาณี
ห้ามนาหฤทัยมาดีรำขกิ	ตั้งค้างด้อมจันทร์ในราศี
ตัวราญรบชนะคันนิคุณขาด	อัญชุติเพียงหันพระโวจฉะ
สองพระองค์ทรงชรรรวมไม่ได้ร้อง	หัวประเทพบินพากย์ไม่ร้าวเดิง
	ไว้แต่เพียงบุคราธิดาดวง

ต่อมาหัวเรื่องมุกด์ได้รับเรื่องบุคราธิริวีเป็นโปรดให้เขียนร่างคำประถัย เมื่อเดินทางผู้กันเป็น
กันภัยคบันเมือง หัวเรื่องมุกด์กับมเหศร์ต้องออกจากเมืองไป มเหศร์คือหัวราชกุมารว่าที่ชายบ่าและถูก
พราหมณ์เทพจินดาถักเอาไปเดิง ต่อมาขักษ์พินทุมนารักษ์สองกุมารไถ้และเอาไปเดิงไว้ ตั้งชื่อกุมาร
คนเด็กกว่าสิบห้าไกรภพ เมื่อเดินไปได้บานวิเศษของขักษ์สามารถแปลงกายได้ จึงหนีขักษ์ไปทั่วสหัสกร

พราหมณ์เทพเจ้าหาสิ่งที่กราฟไปอยู่ที่บ้านของตน ครั้นสิ่งที่กราฟรู้ความจริงเกี่ยวกับบิดามารดา จึงหนีพราหมณ์เจ็นค่าออกติดตาม หลบซ่อนไปในเมืองมารันของหัวชุรพักตร์ได้นางสร้อยสุลาริษา ของยักษ์ชุรพักตร์เป็นชาญชันนาอีกครั้งจึงพาหนี หัวชุรพักตร์คามมาใช้ชีวิตกับลูกคินไปได้ พราหมณ์เทพเจ้าหาความหาสิ่งที่กราฟให้กับลูกคินไปครองเมืองโภคญา หัวชุรพักตร์ยกหัวมาตีเมืองโภคญา แล้วก็จึงไปกราฟพ่อตาย ซึ่งหัวราษฎร์เมืองนี้หัวชุรพักตร์อุบัติเมืองโภคญา และให้พราหมณ์เทพเจ้าหา ครองเมืองมารัน ฝ่ายรวมวงค์ไօรสติังที่กราฟซึ่งอยู่กับบ้านที่เมืองมารัน เมื่อเดินทางเข้าจังหวัดมา เมื่อมาพ่อ หลงทางไปเมืองมักษ์ ได้นางแก้วกินรีแต่งตัวออกจากกัน ซึ่งหัวราษฎร์เมืองนี้ ให้เดินทางเทพกินริฯ ผ่านทางเทพกินริฯ ทำเรื่อนที่ให้สิ่งที่กราฟหอบ พราหมณ์เจ็นค่าต้องมาแก้ เรื่อง หัวทรายจึงรื้อข้อร้อย

พราหมณ์ป่าศรีไยได้ตามความที่เดิน	ดึงวัวเวียงวงนิเวศน์ขอกำราบขันต์
และวัวแพะเบื้องเครื่องประทานดังว่าวัยวัย	ลงถูกกราฟเขยิกแก้วพอดายแผลหาราย
ให้เจ้าพราหมณ์ตามมีที่ความชอบ	ได้ประกอบก่อเกียรติเป็นเชื้อสาย
ทราบเมื่อเคราพนบนบนอุบัติของนาย	กระบวนการบังคับพระภรรภูน้อย
แม้ว่าต่อรองค์หัวชุรพักตร์เรื่องราษฎร์	เหชรรัตน์รุ้งพร่างส่วนรื่นไส้
ทุกสถานภาพแพะไก่	รีบกลับไปพาราณเมืองมารัน
ฝ่ายของค์พระติังที่กราฟไอก	ค่อมเกลือนคตยาวยาวยิ่วโคกศัลย์
กับบองค์หัวชุรพักตร์ก็กัน	ทุกคืนวันเวลาไม่มีอ่าวร้าย
พระบ่ารุ่งกรุ๊งไกรภัต๊ไถสูรย์	ยังคงพูนกิจโภคสมโนรา
แผนเสนาพฤฒามาด้วยร้ายกร	ไม่เดือดร้อนรุ่นเริงบันเทิงใจ

ต่อจากนี้ไปเป็นเรื่องราวการพยายามยกขึ้นของรวมวงค์อีกเดือนอีก แต่ยังไม่ทันได้พบติองที่กราฟ ก็หนักคันฉบับเสียก่อน เป็นอันว่าในการเรื่องนี้ยังไม่จบบรู๊ฟอีกเช่นเคย

ประกายอุภาชิต

สวัสดิรากษา

สุนกรกุณตั้งเป็นกษัติรัตน์ฯ ด้วยตนเดียว เจ้าพ้าอภารณ์ซึ่งเป็นติษย์ ก่อรากต่องการปฏิบัติ ตามความเชื่อถือเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล เช่นเมื่อคืนนอนให้ถังหน้า หุบแม่รักความที่ตี จิตใจ จะมองไป ก่อนจะเข้านอนให้ถังท้า ให้เริ่มต้นศึกษาแล้วเรียนในวันพุธท้า ให้ใช้เครื่องบุ่งทั่ว ซึ่งมีศักดิ์ความวันเป็นคัน

ด้วยหน่อบพิหรือครา
เป็นของคุณมีอิสริยยศ
เดนยาสูตรวังศ์พงศ์ประชุม
อย่างที่นั่งของอุดรต่อหัวรากษาชีวิ
ว่าเข้าครู่สุริโภโภัยหับ
ผินพักครัวบูรพาพิเศษพักชีต
ที่นับถือศิลปะไครสตนา
แล้วเอียนอย่างควรความที่ก่อน
ด้วยราศีที่ขออนุรักษณ์

อนุญาต้าหงษ์ม่วงคุบ
วันอาทิตย์สิทธิ์ไชโยสกต
เครื่องวันจันทร์นั่นควรเชื่อมราศ
อังการม่วงช่วงงานศิรกรรมป่น
เครื่องวันพุธสุกดีด้วยสีและ
วันพุธนั้นต้องเครื่องเขียวเนื้อสี
วันเสาร์หงษ์เครื่องต่อจีงล้าเต็ม
หนึ่งพาร์ซึ่งขับประดับงาม

สุนทรท่าคำสวัสดิรักษ
ตามพระบารีเฉลิมให้เพิ่มพูน
จะประทับเกิดคนไม่สำคัญ
ให้เพิ่มพูนกิจใหญ่ให้ชัย
ตามคติโนราณท่านขาดใจ
คืนนอนให้พำนไม่ให้อย่าโกรธ
เชกาวินตัวพระธรรมคณา
ด้วยนามควรเชิงชาระประพักต์
จะอ่าวรพุนเกิดประเสริฐศักดิ์
อยู่พระพักต์แต่ทิวเวจลากาด
ให้มีคราบเครื่องเครื่องที่มีเจต
อาเครื่องดีคงกราบเป็นมงคล
จะยืนอย่างชั้นยาสตานะ
เป็นมงคลดีyan เข้ารารว
กับเหตุอันเป็นปีบปีประดับสอนดี
วันศุกร์เชิญหมอกออกห้องครัว
แพร่ประเสริฐเสียงศักดิ์กงนีกชาม
ให้ต้องคำสั่นจึงกันภัย

สุนทรภู่บัน สวัสดิรักษ ด้วยการต่อหันผู้เป็นศิษย์ และบอกที่มาของคำสอนนี้ว่า

ขอพระองค์ทรงจำไว้สำหรับนี้ ก
ต้าหงษ์นั่นคือพงศ์กษัตริย์ชีวิ
บทโบราณท่านทำเป็นคำลัพน์ท
จังกล่าวกลับชั้นช้อนเป็นกอบนิร
ชนของคุณมูลิกาสามีภักดิ์
แม้นพิเศษอยู่ในเปลี่ยนเรื่องเบื้องโบราณ

ตั้งนี้เรียกเครื่องตัวสวัสดิรักษ
ให้แห่งมาสูตรสวัสดิรักษ์ตัวภัย
แม่คุณนั้น มีศรีและดังนี้
หัวใจให้เขนเข้าได้ร้านยา
ให้สูตรตักต์สิบสมบัติพัสดุงาน
ขอประกาศยกยิ่งไทยได้โปรดเมย

เพลงฯ ยาวถวายไอยวะ

เมื่อสุนทรภู่พันต้นหนั่นพระอาจารย์สอนหนังสือสอนเด็กเข้าห้องคลาส และเข้าฟ้าปีวัด
ให้แต่ละเพลงยาวเรื่องหนึ่ง มีร้านยาที่เป็นสองท่าทาง สวัสดิรักษ โดยเริ่มนั้นว่า

จึงเรียนความคิดใจอย่างลึก
ด้วยช่องคุณทุกกระบวนการนั้นตนยอมรับ
เสต็จมาป่าวเครียดในทุกๆ
ทางการรุ่มสุนทรารากะ
ขอพึงบูญมิการ่าห์จะขอ
ด้วยเดบวนนี้ให้ร้องสะอ้อนนา
เพื่อคงพระราษฎร์อันจักคินมา
อย่ารู้ไร่โคกกระวานมีสอนเขายาอื้น
พกราษฎร์ครัวอี้ให้พอกอยเพอน

គរុណគរុខុនដោរាកទ្វាគសាលា
ខប្បភពការពិភាក្សាអំពី
លើអីនអតិថិជនិភាគនាមីនរាតិ
គុងវិវាទរាជាណាពលិនិន
ពាយធម្មរាជរាជកម្មខាន់ខែនិន
អរាងនៃខេសុំឱ្យឱ្យកំពង់គុកតា
ខ្លួនរាយពេនិកបិបិទុករាជ
អរាងឯកហាត់សុំឱ្យកំចុងខិត្យ
អរាងឯកមិនយកមុនុមុនុមុនុមុនុ
ខ្លួនពីពីពីពីពីពីពីពីពី

สุนทรีย์สอนเจ้านายทั้งสองพระองค์ให้รักษาศักดิ์ ให้คงนักปราชญ์ ควรเรียนรู้ต่อรำ^๔
ทั้งค้านพิธีของกรรมและค้านอักษรภาษาต่าง แหะอัน ฯ อิกนา ก เช่น

อันซึ่งคาดหวังขึ้นแล้ว
แม้ไม่เจ็บชื่นชมมิได้และคงนึกถึง
จังหวัดซึ่งทางเดินเพรียบด้วยหิน
อันช่างปากยากที่จะมีการ
จดโดยบล้อดด้วยความประทับใจที่สักศึก
ครั้นค่านกนักจะต้องคิดคิวไว้ทิ้ง

แต่ยอมปากหวานทูในรั้วหาย
เข็บชันคายนั้นเพราะเห็นบ้าให้เข็บไว
เป็นอย่างยังคงดูแลพาระของคือย่าสองเต็ม
เข้าห้องไปใช้ช่างมือถือก็ขออธิบดี
ถ้าสูญเสียแล้วก็เข้าใจไม่ถึง
พรากจากครอบครัวนั้นอยู่นัก

อันความคิดวิทยาเหมือนอยู่
สงวนคอมมิวนิกิโกรอต์ก
จับให้มันคืนหมายให้วายวอต
ตัดให้ร้าวไปร่วงนานาเมือง

ประเพณีวิชชุสุดท่อนไม่เสียในฝึก
จังกงอย่างไรก็เรื่องพื้นโน้บบรรดับ
ช่วงให้ร้องครัวกันให้ร้องพิสมัย
เพียงร้องได้ต่อไปป่าวจะถอยเมื่อวันเดียว

10

เจ้าหนานบานนิมได้ยังคืบไว

และวิชาชีพที่ใช้ในการประกอบอาชญากรรม

ในตอนท้ายสุนทรภู่ได้กล่าวมาและถวายพระราชทานเจ้านายทั้งสี่พระองค์ คือ สมเด็จฯเจ้าฟ้ากุลยาภิเษก เจ้าฟ้าอภัยภรรณ์ เจ้าฟ้ากุลมารและเจ้าฟ้าปิ่ว

อย่างหน่อยจนอันที่คิดแล้ว	ถึงดับหัวกันให้รื้อชาติอีกawa
เป็นอาถรรษ์นักเรื่องทำเพื่อยาว	เร่นราตรีอีกเดือนเมืองนคร
แม่นกันหลังครั้งพระโกศก์ไปรักษา	ฝ่าฟ้าเรย์ฐานนี้ให้ลับช้อน
สั่นแห่นพินสั่นบุญช่องอุนกร	พิਆการณ์แบบพอกครัวอาถรรษ์เดิน
หากลมดึงเม็ดดาวว้าไว้ก่า	ประทานเจ้าครองพื้นบูชาเจติม
ไม่เชิงคุณทูลกระหม่อมเหมือนขอนเจ้ม	ชาอย์เพิ่มพูนกระยะให้ลงงาน
เพื่อว้าไห้ไม่ดึงท้าวัด	กันหนูพัฒนาดูนาหานหาน
สองพระองค์จงอุดสำ้าทพยาภาน	ประพุทธิคามและพระบากมาครุ่งค
รักษาระดับอุดสำ้าทรักษาสัตย์	พูนสวัสดิ์สังวาสตามราชวงษ์
เห็นหัวยหน่องคงอ้อยยักษ์ข้อขอของ	จะเสียทรงสิทธิ์จะขอของนัวจะ
สกุลการสารารามน้องพานพน	อย่าควรคบคิดรักศักดิ์ส่วน
เหมือนชาไอลอไนอิร์ที่ไม่ควร	อย่ารักชวนซึ่ดใช้ให้ໄก้ออคค์
อันนักปราษฎร์ราชครุฑ์เหมือนคุหา	เป็นท้อคือสกุลประชูราหงส์
จะดึงสูญหัวห้องประจัง	กว่าจะห่วงนึกกล้าถูกหะยาน
ชี้นร่อนเน่ยวหันให้คุณเห็น	ว่าชาติเช่นหงษ์ชาติกาหาญ
ได้ปรากฏหยาดความวงศ์วาน	พระหงษ์สารทวีเศวตเกศกุญชร
ความมีควรส่วนผลยาอนิส่อง	ช่องปูหงษ์ช่วรรัตน์ประภัสสร
ให้ดีอยู่คหบดูน้ำดูขาว	ธรรมพรพันวายราชาอย่าง

ประเกบนพะดะ

อยัญนุราษ

สุนทรภู่แต่งก่อนนบทะครัวเรื่องอยัญนุราษเพียง ๔ เด่นสมุดไทย ซึ่งเมื่อเทียบกับวรรณกรรมชั้นอื่น ๆ ของท่านแล้วนับว่าไม่มีสุภาพเด่นชัดเด่นชัดกว่าความสนิท และไม่ปรากฏว่าสุนทรภู่เขียนบทะครัวเรื่องให้ออกเผยแพร่ ด้วยเหตุนี้จึงมีคลายท่านที่ไม่เชื่อว่าอยัญนุราษเป็นวรรณกรรมของสุนทรภู่ แต่ก็ยังบอกไม่ได้ว่าเป็นของผู้ใด เนื่องจากถ้าว่าเรื่องนี้เป็นของพระยาเสนาบุญเบก์ (๑๙) กว่าในสมัย หลวง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับบทะครัวเรื่องอื่น ๆ ของท่านผู้นี้แล้ว เห็นว่าแตกต่างกันมาก จึงพยายามเชื่อว่าเป็นวรรณกรรมของสุนทรภู่ไว้ก่อน

เนื้อร้องของบทะครัวเรื่องนี้ กล่าวถึงก้าวอยัญนุราษเด็จออกล่าสัตว์ ชาวบ้านทูลให้ทำพิธี เช่นส่วนเทพารักษ์ แต่พระองค์มิได้ทรงปฏิบัติคำน กลับสั่งให้มาศาลเทพารักษ์เรีย เทพารักษ์แต้น ใจที่อยัญนุราษดูหมื่นจึงไปเรียสิ่งที่ภูมิคุณทรงซ่อนไว้สำหรับช่องรูป่างเหมือนบีชาขนาดห่ออยัญนุราษ

พระองค์กลับเห็นหน้าตาสวยงามครั้งที่ร่วนให้นางไปปอยู่วัง แม้อ่านบทย่อจะดูตื้กต้องก็มิได้เชื่อพึ่ง เมื่อพานางเข้ามาอยู่ในวังแล้วก็ทรงให้ลงนิมมอกกว่าราชการ นับตั้งแต่จมูกดูบ้างฟัน แต่เด็กวิวาหกัน นางฟานะทั้งที่นำมาของของคลาชของเหลือ อภัยนุราชก็โปรดให้ควักถูกตามหนี้ เว่องจนลงเมื่อนางฟานะได้ดวงใจไปใส่ดวงตาของตน

บัตเต้น	พระโกรอนเจ้าว่ารุ่นรุนหน้าท้อง
ฉุดคิ้วพานางไปก่ออางวัง	พระอุดกหงส์ห่องวังเข้าชิงไว้
พวงก้าวพานางต่างหนึ่งเมืองที่ร้าย	กอกกระหวัดไว้สืบตันไม่ไหว
ต่างมูกวัดผิดคงคือราหัม	บุคิไว้ให้เครื่องตรา
แสงสว่างเข้าที่เดือดหมู่ดึง	นางยะตุ้งวังกือพิทักษ์เมือง
ເເຄາພານทอยขอเมกัวนງว่า	นางพอยาเรือกษัตรีชนบทดง

גָּדוֹלָה

ขันช้างขันแม่น ตอน ก้าวเนิดพิชิตภัยงาม

บทเรียนเรื่องชุมชนชั้นเมือง เป็นกิจกรรมที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงถวายเป็นราก
เกล้าฯ ให้นักประชารัฐช่วยกันแต่งขึ้น ดูนหัวใจเด็ตศอนกับนิสิตพยาบาล ฯ ฯ และสมุดไทย เริ่มเรื่อง
ตัวแต่นางวันทองของอนุตรเป็นรายที่บ้านชุมชนชั้น นางต้องซื้อว่าพยาบาลงานพระราชนูปร่างถักษ์และเหมือน
ชุมชนชั้นเป็นพ่อ ชุมชนชั้นเกลี้ยดชั้นพยาบาลมาก วันหนึ่งจึงนัดออกพยาบาลงานเข้าไปในบ้านแล้วทุบตีหมาอย
จะให้ตาย แต่พราษบ่าวชุมชนชั้นมาช่วยแก้ไขไว้ทัน นางวันทองจึงกล่าวความจริงให้ถูกฟังแล้วบอกให้
พยาบาลงานเดินทางไปอยู่กับชั้นชั้นอย่างท่องประศรีที่มีอย่างกาญจนบุรี ก่อนจากกันนานาวันทองสอนลูกว่า

ຊູກເມື່ອຍາລາຍນີ້ອນນີ້ຕີຂອຍ	ເຈົ້າອງອຄສ່ານີ້ກໍາສົ່ງເສມິຍນ
ແລ້ວພາຫຼຸກອອກມາຂ້າງທ່ານກວົງຍິນ	ຊະຫາກເຈັບໃຈຂາດຄອນາດໃຈ
ຊູກີແຜິດແມ່ເມື່ອຊູກ	ຄ່າງພັນຄຸກເພີ່ມວ່າເດືອດຕາໄຫດ
ທະອັນວ່າວ່າອ້າຈາດ້ວຍອາດ້ນ	ແລ້ວເນື້ອໃຈຈາກນາງຄາມທາງນາ
ເທິດວ່າຫຼັງເຫັນແມ່ແຮງນັ້ນ	ແນກທີ່ຫຼັງອັນຂອບຂະຫົວຍໍາ
ແລ້ວທີ່ວ່າຫຼັງເຫັນແມ່ແຮງນັ້ນ	ໄວ້ປ່າຕົວຕ່າງໆທະອັນຍືນຕະຫົວ

เมื่อพ่อชายงามไปปะอยู่กับน้าท่าที่กำลังขันบุรีแล้วก็ได้เล่าเรื่องนิทานการต่างๆ และได้ไปเยี่ยมพ่อชื่อติดคุกอยู่ที่อยุธยาด้วย ขุนแผนฝ่าพายพายงามให้ถอยในครัวเมืองอุปภาระของตนนี้ครึ่งเจ้าวรักษ์ซึ่งเป็นเพื่อนและให้ช่วยกราบบังคมทูลขอวายพายพายงามให้เป็นมหาเด็กด้วย พ่อชื่งเวลาอันสัมควรชื่นนี้ครึ่งเจ้าวรักษ์ซึ่งพายพายงามไปปะวายด้วย สมเด็จพระพันวาราหวงศ์เห็นพายพายงามกับพ่อชื่งทัยมีพระราชน้ำท่วม

ครุณนัมเด็จพระพันวารา	ให้เรียนเห็นหน้าพากษายังความซื่อสาร
จะออกไอยชร์ ไปครุณแผนแม่นสะท้าน	แต่กรรมนั้นบันดาลต่อพระทัย
ให้เคลื่อนพระองค์ทรงกอบดอนและควบคอก	นึกไม่ออกวีชนวางให้หงส์ใน
ดิ่งประภากษะกิจที่คิดไว้	กลับเข้าในแท่นที่ไชยา

พระราชาพหุศรัต

สุนทรภู่ได้นำบทกวี “ในพงศานุภาพน่ารำแต่งเป็นกอบดอนเสกษา” ๒ เผยแพร่เรื่อง แบ่งเป็น ๒ ตอน คือตอนที่เมืองขอม และตอนที่กบงส์สาวตี ตอนแรกกล่าวถึงการตั้งกรุงศรีอยุธยา ของสมเด็จพระรามาธิบดีที่๑ แล้วโปรดให้พระเจษฎราไปครุณเมืองสุพารามบูรี พระรามศรีวิปกรอง เมืองสุพารี เมื่อเมืองขอมคิดกบงจึงโปรดให้พระรามศรีวิปกรองหัวเป็นประธาน

รับปีรวมปีรวมราวนี้ยืนที่เตียงบนนาม	ต้องคำรามดันเขญให้ยืนໄส
ลงมีไซซ์ขนาดน้ำ้ย	ให้ลมในนมในรอดมหทุกอัน
กษัตริย์ขอมให้พระราชาไอยราษฎร์ห้ามต่อตู้ ตีหัวพระรามศรีวิปกรองค้างคืนจนแตกหัก	
พระรามราชาต้องยกกองหัวไปช่วยจึงได้รับชนะ	

ไอยราไทยปลัดตั้งสะกัด	เสียงไอยราเสียงห้องห้องเวียงชัย
หัวพ้อต้มเนยเมยพระกาจจากถูกผ้า	วิงเด็ตหัวมูเดียวเทียบรองให้
พากกองหัวพ้อขับมัดตัวข้อตัวใจ	ยกมือในวันทั่วมหาศรั้วเดือนที่
ตอนที่สอง กต้าวตึงสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงมีช้างเผือกซึ่ง ๙ เชือก พระเจ้าแห่งสาวตี	
นิพพาราชาสรามาทุชขอ แต่ทรงตอบปฏิเสธไปว่า	

ในสราญว่าพระรามหาจักรพรรดิ	เจ้าจังหวัดเวียงชัยไอยราวย
เฉลิมวงศ์ทรงยกศรัตวรรณ	ทรงยกขันธ์กรุงทวาราวดี
ช้างพระน้องต้องประสรงเครื่องมีอัญเชิญ	เป็นของคุณบุญบำรุงชาวกกรุงศรี
อันวิถอยในจังหวัดปูรุพี	ผู้ไม่มีบุญญากรุณาการ
จังษ์ย้อมถักเกิดช้างและนาฬก	ใช่บุญแต่ว่าอิงจะได้ไว้ดินกรุง
ไม่รู้เรื่องเครื่องจะอันควรราน	เหมือนบุราชนกล้าร่วมบุรินทำเนินความ
ประเวณีมีบุญการรุณไอก	อุบโปกคราไอก์ในเมืองตน
มีมาแก้วแต่เมืองช้างมีนาลงงาม	ศักดิ์ศรัตวรรณก้มก้มถึงฐาน
ซึ่งนี้ได้ให้ช้างเผือกไปเชิง	พระราชาพิเศษอย่างช่างพระน้องอย่างช่างหม่องศรี
เชญด้าววงแหงษ์ประชาราช	จะได้มีเกียรติยศเปรากฎไป

พระเจ้าแห่งสาวติทรงชื่นชมพระทัยมาก จึงกรีฑาทัพมาประชิดกุลงศรีอยุธยา ครั้นนั้นไทยต้องเสียชัยแพ้ให้พม่า « เสือก และต้องให้พระราเมศวร์ไปเป็นตัวประกันพร้อมด้วยพระยาสุนทร สองความและพระยาจักร ต่อมานำพระเจ้าศรีสัคนาคนหุ่มมหาราชสารมาทูลขอพระแทพยกตัวไปเป็นชนชี พะรบมหาจักรพระติกรองตัวไปให้ แต่ระหว่างทางกลับทัพมามาอยู่ไปเป็นของจากพระมหาธรรมราชาฯ ความไม่เป็นที่ต้องขอโทษต่อพระศรีอยุธยา พะรบมหาจักรพระติเสียพระทัยมากจึงออกหนังสือ พระบรมหินทรายขึ้นของราชย์แทนแล้วเดชะตั้งกองทัพไปปีพิษณุโลกด้วยความแค้นพระมหาธรรมราชาฯ พระมหาธรรมราชาฯ ให้การส่งความค้านนั้นต่อไปอีกเป็นเวลานาน เวลาจับต้องในตอนที่พระบรมหินทรายให้กองทัพกุลงศรีสัคนาคนหุ่มก็มาช่วย แต่ก็ถูกกองทัพของสาวติ ตีแตกพ่ายไป

ประเกบทบทหอกล้อม

สุนทรภู่แต่งบทหอกล้อมพระบรมราชนิรันดร์ « เรื่อง เดียวเป็นบทหอกล้อมพระเจ้าถูกเชือในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และในพระบาทสมเด็จพระบรมปิยมหาราชเจ้าอยู่หัว บทหอกล้อมมีลักษณะค่าประพันธ์คล้ายภาษาเมือง แต่จำนวนคำในวรรคที่ ๒ และวรรคที่ « นิยมใช้เพียง ๒ คำ เว่องับระนา

กล่าวอิงถูกฝัน บรรดานางฟ้าค้างก็ออกจับระนาควยความชั่นชุมถูกชั้นค์	
เหง่เอยเหง่าวรค	เมื่อวันนี้ถูกฝัน
นักชักถุกย์เบิกบูน	ให้มีลมเนรมชา
▪ เทวาวาทนา	ให้ฟันตกลงมา
สุรุษพเทวา	กับนางฟ้าพื้อนร่า
เต่นฟันต์โภกัน	ร้องวันจับระนา
เป็นคู่เคียงเรียงร่า	ระหายทำห่วงที
เทพบิไชยวรค	นางฟ้าพื้อนหนี
เรียงซ่อนรี	ร้าคิวงเรียน
กรีกกรายปอสายหัตต์	จวยวัดน้ำคเฉวียน
บทแบบแผนนិยม	หลักเปลี่ยนทำทาง

นางเมฆาเก้อกมาร่ายร้า ชูนกัวแวงวัววัว รำสูรุเห็นแก้วก้อยากตีจึงแก่วงหวานໄอ่จับพากเทวะและนางพ้าตกใจหนีไป แต่นางเมฆาขังคงต่อแก้วต่อไป

เมืองกาลังกาดว้า	ท่องกัวแวงไว
โภนส่วนเหมือนอย่างไฟ	ปราบันนยันเนตรมา
หันมีดซึ่งหาก	กรัวกราดโกรัวทวยาน
แคนน้ำงช่วงชวน	เปรี้ยงสะท้านใจค่า
อุกชักกัวแผลด้วยรา	ยังกรัวกราดโกรรา
โภตไฟต์ไข่คิวต้า	เมืองต่อเวียน
ยักษ์โภนโจนโจน	นางกีโภนวิเชียร
หลักอัลวัลเจวียน	ต่อเวียนวงวน
เปรี้ยงเปรี้ยงเสียงชวน	ก้องสะท้านสารกต
ไส่นางกษะฟัน	นิคมในเมฆา
หวานงานนั่นช่างด้อ	รังสรรค์อ่อนรา
เวียนระไวไปมา	ในจักราช เอย
เรืองกาภ	
เป็นบทเท่ก่อขอมธัน្តี ๔ เพียง ๒๒ นา ทำ เท่านั้น กล่าวถึงพญ	
เพื่อขอเท่ก่อรำ	ดึงเรื่องราวดอกผุด
ครุฑารชน์กษา	อุ้มกาเก็บิน
ด่องมนชนทวีป	ในกองกอถินเมพิน
ข้ามศรีศรีวินท์	นุจฉินทร์ไชรา
รัชนาพนมเนว	นั่นเรากัวบุคันรา
สักกะภัยที่หันด้ว	แสงสอนด้วนเด่าป่า
อุ้มเงือกชินเก็ติอกกี้ดัง	นพีนิวศรอนน์ชา
ชราเรื้นและเหรา	หั้วโภนและป่าอาหา
โภนเพ่นเพ่นระดู	ชอกกระฉอยกลาดจาน
นาคายันก้าหาญ	ชันพ่นพ่านคงค่า
หั้ดคินบินดาน	ก็คานชั้นบันเวหา
ในทางเดียวกรา	บ้างแต่นมแต่นไป
ราชา	
ที่สูงอี้มเทียนพื้น	นันพันนารีพร
ร่วงร่วงเหมือนอย่างคน	ดูงานพันศรีนา

บ้านของพ่อข้าพเจ้า	ว่าไห้อดายตั้งเดชา
บ้านน้องของพระยา	เพทบาราคาย
ที่มีฤทธิ์ปัจจัดดี	อุบัติเห็นเท่ห์ เฉดย
พระกันกติทักษ์ฤทธิ์น้อย	เจาไม้สอยเตียงช่อง
บังกะภัยป่ายเป็น	เพื่อนบุคคลนักฟัง
ซิงช่วงหัวพึง	เดบงตืออัมเน่นนันดี
ที่ไม่ได้ก็ไม่เม่ง	บังทึ่งเทวงมาพีน
ที่ได้ไปไว้นัน	ธ่องเจดวันกีเน่ปะ
พระชนกนาพรางมา	สอนพ้าชูราลัย
เทียรานะลั่นให้เมย์ใจ	แพ้วกตันปะบิวาม ยอด

๔. เกรียงพระอภัยมณฑ์

บทแห่งก่อเมืองนี้มีความยาวมากที่สุดในบรรดาบทแห่งก่อเมือง ๆ เรื่องของสุนทรภู่ เนื้อเรื่อง พัฒนาเรื่อง พระอภัยมณฑ์ รวม ๙ ตอน ด้วยกันคือ ศรีสุวรรณรำพีพึงเมืองเกยรา นางสุวรรณมาตี นวราชี สินสมุทรภักบดุลเวศมีชัมครวณชาติ อรุณรัศมีอามนาจะสุวรรณมาตี นางดอยเวชชุมครวณชาติ พระอภัยมณฑ์รำพึง และนานาประเทศสร้างทำปะชาดา

ตอนที่ ๑	พระมหาตันน้อยศรีสุวรรณ
เท่เชือกเท่ด้วย	พระสุริยันต์นวย
แรมสำนักคำหนักขันทน์	ดึงแก้วเกยรา
ให้อาลูพูนเทวย	บังคิดคำหักมาที
ให้เห็นพักษ์ตักษ์ชา	ขอส่องวงศ์คบุตร
ชุมแห่นทองที่ร้อยหัว	อยู่ในที่ไถฯ
หอมหวานบวนดี	ให้เห็นสว่างในเวหา
เบยพระนกเกลนองกระช่าง	เบญจมนนวตหน้าพะรันด่องนวด
หัวอกหอยนา	ให้ระหัตตอยหัววน
อนาคตนาเวหัวสร้อย	เชือด้วนตักษ์ชา
นึกเห็นเมื่อเล่นสวน	โภนยะเวงวัฒนา
ตอนที่ ๒	ชุมช่วงนา กตากอง
เท่เชือกที่เพดด	
ทำหลับปะบิวาม	

ແພເຫັນອອກພະຍົກ	ເຫິນວ່າເຂົ້າໃຫ້ວ່າວ່າງ
ທໍາຄວາມເພີຍໄວ້ນວາງ	ດີຕົກສູງສາງເຮືອ
ຊ່າງຂໍ້ອຸບັນບຸນຊາດໄກ	ໄນ໌ມີໄຄຈະເນັນ
ຊ່າງວ່າວ່າງທາງເຕົກແນ່ອ	ຊ່າງໄມ່ເກັບແກໄຈ
ເຫັນປະຈັກໜ້ວວ່າກັງຈົງ	ສູ້ອອກທຶກກັກຊັບ
ມີຄອບດັບຍະນັດຍິໃຈ	ຄວັນພຸດໄປຈະເບີນທາງ
ທີ່ວັກແຄ້ນແສນເບີຍຄາຍ	ຮະອືນອາຍອາງຫານາງ
ທໍາປ່ວະຊວງຄວາມຖຸກຄວາງ	ຈົງຄາມນາງອາລີວັນ
ອື່ນໃຫນແລ້ວນະກັວຄາ	ແນ່ໆທັນນານທີ່ສາຍັດທີ່
ເຂົ້າປ່າສາຍວັນ	ຈັກຈົ້ນຈັນໃຈ

ເວົ້ອໄຄບຸນຄວ

ເບີນທາກເທິກສອນເວົ້ອສັນທຶນ ທີ່ມີເພື່ອ ແລະ ນາກທ່ານັ້ນ ເບີນເວົ້ອຄອນໄຄບຸນຄວເຊີນ
ສາງເອົງນາງເຂົ້າພັນມາຮາໄໂຄມືນກຸນທອງເປັນສູ້

ເຫັນເຂົ້າໃຫ້ວ່າຍ	ອີງເວົ້ອນີ້ນີ້ຢາຍແຕ່ປ່າງທັດ
ໄທພະບອກຄົກງວງພົ່ງ	ເນື້ອແຮກຄົ່ງໄໂກກ
ມີພະນົມສຸກງ	ຊ້ອໄຄບຸນຄວສຸວິຍາ
ໄດ້ຂ່າວພະບົດຄາ	ຄົກຄວາມຄວາມໃຈ
ອອກຕ້ອ່າພັນຂວັງແນກ	ເນາມໃວແກນວັດໃນ
ແນນັງຮູ້ທີ່ຈະໄປ	ນອບໄນ້ຄວົນາງ
ນຶ່ງນີ້ກົງວົກແກງ	ຈະກວດເພື່ອຍາວພອງ
ພອເບີນຄ້ານໍາທາງ	ໄທສ່ວ່າງວິຫຼຸງຫຼາຍ
ເບີນສາງໄສ່ເຫດ	ໄທຫຼຸນທອງນັກໝາ
ຊ້າສົ່ງສຸກນາ	ໄທພາສາວຄວາມວິປີປີ
ໃຫ້ເຂົ້າສາວຫວຽກ	ອອກຕ້ອ່າພັນພິສິມຍ
ດຸງອຸກນັ້ນກອອຍໃຈ	ນອນອູ່ໃນວັງ ແຍ